

HET MEDISCH ROLLENSPEL (BLZ. 3-6)

In dit
nummer o.a.:

Gehoorzaamheid Zit er muziek in de krijgsmacht? Lessen van de
'beschaving' Vrouwen aan boord BOHK bestaat 2 jaar EO-kunst uit
Rusland populair De legende van Parijs-Brest-Parijs Gerry Mulligan De
les van Soesterberg Doodmoe Aster Aweke en Marisa Monte Ergernis

EGO

MAANDBLAD
VAN DE DIENST
HUMANISTISCH
GEESTELIJKE VERZORGING
BIJ DE KRIJGSMACHT
UITGAANDE VAN
HET HUMANISTISCH VERBOND

nr. 12, december 1991, 30e jaargang

Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te storten op postbankrekening 4801414 t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-Wiltjer, Wim Heij (voorz.), Carine van Hinte, Peter Samwel, Jos Siersma, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van Dam, Evert van Dijk, Gerard van Erkelens, Karen Heij, Pieter de Jager, Tom Janssen, Willy Lohmann, Frits Maas, Len Munnik, René Nauta, Leo van Opzeeland, Cor Out, Tom Pauka, Freek Pol, Rien Robijns, Karel Roskam, Paul Rutten, Hans Schonk, Klaas Soesbeek, Jan Stoof, Wessel Visser, Hans van Wissen.

Eindredactie:

Frank Spoelstra

Vormgeving:

Piet Boom en Frank Spoelstra

Redaktiesekretariaat:

Erika Krijt-Leyendekkers

Druk: Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-20906.
Bijdragen in EGO verschijnen op persoonlijke titel en vertegenwoordigen niet noodzakelijkerwijs de visie van de redactie of de dienst HGV.

Inhoud

Gehoorzaamheid, maar aan wie?	2
Het medisch rollenspel	3
Oordeel	7
Zit er muziek in de krijgsmacht?	8
Lessen van de 'beschaving'	10
M'n liefste bellen	11
Vrouwen aan boord (4 en slot)	12
Doodmoe	13
BOHK bestaat twee jaar	14
Bordeel (Prikkel)	15
Hartseerland/Mixed Feelings	16
Atlas (poster)	18
Gedicht	20
De vlucht voor de computer	21
Aster Aweke en Marisa Monte	22
EO-kunst uit Rusland populair	24
Ergernis	26
De legende van Parijs-Brest-Parijs	28
Gerry Mulligan	30
Vragen staat vrij	31
De les van Soesterberg	32
Boeken	33
René Nauta	36

Foto's: voorpag. Jan den Boer,
pag. 11 Wim Heij,
pag. 27 Gerard van Erkelens

GEHOORZAAMHEID, MAAR AAN WIE?

Steeds weer duiken berichten op in de landelijke pers, dat (dienstplichtige) militairen voor velerlei doelen (dienen te) worden ingezet. In het redactioneel commentaar van oktober jl. hebben we hier al iets over gezegd onder 'Haarlemmerolie? De inzetbaarheid van Nederlandse militairen'.

Nu de wapenwedloop op zijn einde is lijkt het of er een nieuwe ronde van grootheidswaanzin is gestart. Namelijk die, waar westerse regeringen pogen de wereld naar hun hand te zetten met betrekking tot grondstoffen, afzetmarkten, technologische, economische, politieke, kulturele en raciale superioriteit. Dit in een omvang en met een intensiteit die de kolonisatiepolitiek van weleer vele malen overtreft.

Overall ter wereld ontstaan botsingen van belangen met als inzet grondstoffen en afzetmarkten, politieke invloed of simpelweg wapens. Denk maar aan Joegoslavië of de Golfoorlog, als voorbeelden.

Er moet worden ingegrepen, wordt er geroepen in de media en door de politici. Natuurlijk wordt dan verzwegen het eigen belang, het eigen voordeel. Er wordt allereerst een rechtvaardiging gezocht en gevonden die het voor de bevolking akseptabel moet maken, dat er wordt ingegrepen. Bijvoorbeeld door te wijzen op de slechtheid van de nieuwe vijand: ze vormen een drugsmafia, het zijn moslim-fundamentalisten, het zijn terroristen, ze schenden de mensenrechten of de internationale rechtsorde, enz. enz. En omdat er geen sprake meer is van een machts-evenwicht tussen Amerika en de Sovjet-Unie, kan het westen ook rustig zijn gang gaan. Immers, er zijn geen politieke krachten meer om te overleggen, af te remmen of te voorkomen.

Het ingrijpen geschiedt volgens drie scenario's: door middel van een veroverings- of vernietigingsoorlog; door middel van 'peace-enforcing' (vrede afdwingen); door middel van 'peace-keeping' (vrede handhaven).

Van een veroverings- of vernietigingsoorlog is Irak tijdens de Golfoorlog een voorbeeld. Van peace-enforcing hebben we onlangs een voorbeeld kunnen zien in Liberia, waarbij in die burgeroorlog werd ingegrepen door de Organisatie van Westafrikaanse landen onder leiding van Nigeria. En Joegoslavië zit er aan te komen. Van peace-keeping is Libanon een voorbeeld, waar een internationale politieke- en politiemacht tracht de bestaande verhoudingen te konserveren.

Het klinkt allemaal prachtig idealistisch, maar is in wezen een woordenspel om te bewerkstelligen dat de burgerbevolking geweld als oplossing aksepteert. Zonder die steun zal immers iedere ingreep gedoemd zijn te mislukken. Dat is tevens het hoopgevende element in deze afschrikwekkende zaken.

Maar ook militairen kunnen denken en op een gegeven moment NEE zeggen. Simpelweg weigeren om zaken uit te voeren, die lijnrecht indruisen tegen het eigen geweten.

Dat deden de anti-terreureenheden van de KGB toen ze de opdracht weigerden uit te voeren om Jeltsin en de zijnen aan te vallen in het 'Witte Huis' ten koste van vele duizenden burgers die hier een cordon hadden gelegd.

Dat deden ook de piloten van de Britse luchtmacht, die weigerden om het terugtrekkende leger van Irak in de laatste dagen van de Golfoorlog nog verder uit te moorden.

Gehoorzaamheid in de krijgsmacht is een must, maar iets anders is: aan wie eigenlijk?

Redactie

HET MEDISCH ROLLENSPEL

Ervaringen van jonge militairen met de medische dienst

Onder de kop 'De dokter in de knel?' werd in het redactioneel commentaar in EGO van juli/augustus 1991 ingegaan op 'zaken waar je je hoofdschuddend van af kan vragen of dat nou zo moest lopen zoals het liep.' Dit gebeurde naar aanleiding van het eerdere artikel 'Ziek, zwak en misselijk... of de dokter proberen te belazeren?' in het meinummer. We beloofden toen uitvoeriger op het een en ander terug te zullen komen.

In dit artikel gaan de EGO-redacteuren Jan den Boer en Klazien van Brandwijk Wiltjer nader in op deze zaken, terwijl zij tevens een aantal mensen hebben gevraagd hun ervaringen te vertellen.

De eerste vraag die opkomt bij het aanhoren van ervaringen van jonge militairen met de medische dienst in de krijgsmacht is: wie is waar verantwoordelijk voor? Die vraag is dan al meteen weer onder te verdelen in een drietal groepjes van vragen, en wel:

Wat is de rol van de patiënt?

Op welke wijze maakt hij melding van zijn klachten? Hoe duidelijk is hij? Hoe vaak komt hij terug op het spreekuur? Welke bedoelingen heeft hij?

Welke rol heeft de medische dienst?

Wie doet de eerste opvang en welke achtergrond heeft deze persoon? Welk beeld heeft de verpleger van de patiënt? Welke verhalen doen er al de ronde over de patiënt? Wat is het beeld van de lichter, de opleiding, de compagnie? Dan de arts. Welke pet heeft hij op? Die van huisarts? Of die van de controleur? Of misschien die van de militair?

Welke rol speelt de militaire organisatie?

Moet iedereen, binnen de gestelde tijd,

de opleiding halen? Neemt men de adviezen van de arts serieus? Neemt men de 'ondergeschikten, de dienstplichtigen, de jonge beroeps' serieus? Welke risico's wil men lopen? Welke belangen zijn er in het spel?

Verantwoordelijkheden

Om de verantwoordelijkheden van de verschillende 'rollenspelers' -patiënt, medische dienst, militaire organisatie - scherper in beeld te krijgen, gaan we op ieder van hen nog wat verder in. We doen dat opnieuw door middel van vragen stellen en verwijzen daarbij ter verduidelijking regelmatig naar de zes hier afgedrukte verhalen uit de dagelijkse praktijk.

Het begint met de jonge militair, in dit geval de patiënt, die een actieve rol speelt in het geheel. Zijn rol is ook duidelijk en veelal zichtbaar. Hij meldt zich ziek, gaat naar de medische dienst met een blessure en de zaak gaat lopen. Maar dan... welke bedoelingen heeft de patiënt? Wil hij gewoon een paar dagen niet naar dienst, zoals Peter het aan-

geeft? Wil hij een fikse griep uitzieken? Wil hij de dienst uit, via het medisch kanaal? Of wil hij, zoals Olaf, zo snel mogelijk van zijn blessure af en de opleiding halen? Wil hij echt medische hulp bij een serieuze klacht, zoals in de situatie van Alfred en Hans? Is hij wel duidelijk in het vertellen van zijn ziektebeeld, of is het als bij Casper en verzwijgt hij het verleden? Wil hij, zoals Koen, eigenlijk een oplossing van sociaal maatschappelijke problemen in de thuissituatie?

De eerste opvang. In een aantal gevallen geen arts, maar een ziekenverpleger. Vraag is dan welke achtergrond heeft die man? Heeft hij zelf de opleiding doorlopen en vindt hij dat het nu allemaal niets meer voorstelt, dat het wel meevalt? (Zie het verhaal van Alfred.) Dat de nieuwe lichter, de opleiding, de compagnie en zielen zijn? In hoeverre kent hij de verhalen van de kaderleden over de patiënt? Hoe kent hij de patiënt? Als de vent die in drie maanden tijd nu voor de dertigste keer thuis blijft?

Dan de arts. Bezieet hij de patiënt neutraal, als willekeurig individu die met een klacht of vraag komt? Of ziet hij zijn spreekuur vol lopen met mannen die allemaal vrij van... willen? Heeft hij

de tijd om in te gaan op klachten en vragen van de patiënt? (Zie het verhaal van Koen.) Neemt hij visies van andere hulpverleners serieus en mee in zijn oordeel? Is er de druk van de organisatie dat 'iedere vent meemoet'? Kan hij echt huisarts zijn of is hij de militair die arts is? Of moet hij soms alleen maar controleren of mensen werkelijk een ziekte of blessure hebben? Patiënten vol wantrouwen benaderen, omdat 'iedereen de dokter probeert te belazeren'?

Verder de rol van de militaire organisatie. Benut die wel de kennis en vaardigheden van de arts? Heeft zij vertrouwen in de visie van de arts en zijn staf of legt zij mutaties naast zich neer? Gebruikt zij een medische mutatie als enige legitiemering om onder zaken uit te komen? Neemt zij de visie van de SCC en de hulpverleners daarin serieus? Beïnvloedt zij bij voorbaat de beeldvorming over een patiënt of groepen patiënten? Geeft zij de arts de gelegenheid op de eerste plaats huisarts te zijn en niet de contro-

Koen, 20 jaar:

'Ik was dienstplichtige bij de pantsergenie. Geen gekke plek, maar mijn hoofd stond niet echt naar dienst. Mijn ouders zijn gescheiden en in die tijd was er een en al ellende. Mijn vader was zo gestoord dat hij iemand inhuurde om mijn moeder te vermoorden. Ja... het lijkt wel een detective en als het niet zo erg was zou het iets zijn om om te lachen. Nee dus. Met de politie heb ik dat kunnen tegenhouden. Ik woon bij mijn moeder, maar door al die spanningen hebben we veel ruzie. In dienst ging ook alles mis. Omdat het niet goed met me ging ben ik naar de dokter gegaan, maar die had geen tijd. Ik moest maar naar de GV gaan. Daar zagen ze dat ik echt in de problemen zat en verwezen me door naar het BIH (Buro Individuele Hulpverlening), voor therapie en b.d.-stelling.

O, ja ik vergeet te vertellen dat ik, omdat ik alles wilde vergeten, regelmatig blowde. Kijk, ik sliep bijna niet, kon amper eten en was vreselijk moe en voelde me schuldig over de scheiding van mijn ouders. Verder was ik als de dood dat ik dingen verkeerd zou doen. Als ik blowde had ik van die dingen geen last.

Omdat ik medische klachten bleef houden stuurde de raadsman mij weer naar de dokter. Die had weer geen tijd en zei dat hij mij een zeur vond. Ik was toch immers al doorverwezen naar het BIH. Hij heeft me wel onderzocht, maar zei dat ik geduld moest hebben. Toen ben ik dus door het lint gegaan en heb op de kamer alles kort en klein geslagen. Bijna had ik ook nog een kaderlid te grazen genomen, maar mijn kamergenoten wisten me tot bedaren te brengen.

Door de CC, die had overlegd met de raadsman en de dokter, ben ik toen ziek naar huis gestuurd, in afwachting van het BIH. Ik ben nu b.d.-gesteld en heb niets meer met dienst te maken. Nou ja,

alleen loopt er nog een strafrechtelijk onderzoek naar het in bezit hebben van 1,5 gram hasj. Maar dat zie ik wel...'

Hans, 22 jaar:

'Vlak na mijn opkomst in juli '90 kreeg ik een dienstongeval waarbij ik mijn enkel blesseerde. Naar aanleiding daarvan kreeg ik vrijstelling van bepaalde (sport)-activiteiten. De pijnklachten bleven echter en regelmatig stond ik bij de dokter op de stoep en kreeg, omdat ik zo zeurde fysiotherapie. Zo sukkelde ik door met de ene keer vrij van marsen, dan weer van sport of smeiv.

Dertien keer fysiotherapie leverde geen resultaat op. En op mijn regelmatig vragen om foto's te laten maken kreeg ik voortdurend nul op rekest. Half december 1990, dus bijna zes maanden na het gebeurde werden er, op mijn nadrukkelijk aandringen, foto's gemaakt. Men konstateerde dat er een fractuur in mijn enkel zat en dat het gewrichtsooppervlak onregelmatig was. Eindelijk werd ik doorgestuurd naar het MHAM. Ik had en heb het gevoel dat ik door de artsen, de geneeskundige dienst niet serieus ben genomen. Dat ze me, om van het gezeur af te zijn, afscheepten met een paar dagen smeiv. Ik werd gezien als een slap, a-sportief mannetje.

Kaderleden in de opleiding namen mijn klachten niet serieus en noemden me een drukker. Soms dacht ik: misschien stel ik me inderdaad wel aan. Als de dokter zegt dat hij niets kan vinden... ja, dan ligt het misschien wel aan mij. Ik voelde me in die tijd rot en twijfelde aan mezelf, voelde me beperkt in mijn doen en laten. Een aantal jaren beoefende ik karate, het isshinryu full-kontaktsysteem. Een sport, een levensstijl waarin de beheersing en kracht van het lichaam, geest en mentaliteit een zeer belangrijke rol spelen.

Na dat ongeval heb ik niets meer aan

mijn sport kunnen doen. Uitgaan was er eigenlijk ook niet meer bij, want ik kon immers niet meer dansen, dus de lol was eraf.

Kortom, naar mijn gevoel ben ik er al met al zowel psychisch als lichamelijk op achteruit gegaan. Het ongeval en de wijze waarop men ermee is omgegaan hebben die periode van mijn leven tot een heel nare en onzekere periode gemaakt.'

Peter, 19 jaar:

'Kijk, ik moet in dienst. Daar heb ik niet om gevraagd. Ik was niet zo slim om een beroep op de wet te doen. Eerlijk gezegd wist ik niet eens wat dat inhield. Verder ben ik ook niet tegen een leger, ik zou er alleen niet in moeten. Het is een kinderachtige, onvolwassen boel. Nu verwachten ze ook nog dat ik me inspan. Ze lijken wel gestoord. Ik doe dus alles om me te drukken. Als ik weet dat we een oefening hebben op maandag, ben ik vrijdags al ziek. Ik verzin wel iets. Ik heb chronisch last van verkoudheid en ik kan ook de zware bepakking niet dragen. Als kind kon ik ook al niet zwaar tillen. En mijn vader, die in de bouw zit, roept altijd pas op voor je rug, dat doe ik dus ook. Simpel, vind je ook niet. Ik móét in dienst, dus ik heb het récht om me te drukken. Héél simpel! Ja kijk, dat die dokters dat niet snappen is hun probleem. Het ziekmelden is ook zo'n doorzichtig systeem. Als je dat op een bepaald tijdstip doet komen ze niet bij je langs en ben je in ieder geval van een vrije dag verzekerd. Je moet je dan de volgende dag bij de MGD in de stad waar je woont melden. Als je geluk hebt heb je twee dagen. Het is een hele kunst hoor om die dingen goed uit te vissen. Het kader roept altijd wel dat we criminelen zijn, te stom om voor de duvel te dansen, maar ik heb toch op deze manier, binnen een half

leur of politieagent? Neemt zij de 'noodkreten' van de jonge militair serieus, zoals de CC van Koen? Onderzoekt zij in de organisatie de mogelijke oorzaken van het veelvuldig beroep doen op de medische dienst?

Aandacht voor eigen rol

Veel verder dan vragen komen we niet. In dit soort zaken valt niet te generaliseren. Daarmee zouden we al die mensen die naar eer en geweten handelen te kort doen. Toch willen we aandacht voor deze zaken vragen. Aandacht ook voor de eigen houding, de eigen rol in deze. De vragen die wij stelden zullen telkens opnieuw beantwoord moeten worden door:

- degene die zich zonder reden ziek thuis meldt,
- degene die voor 'echte' medische hulp komt,
- de eerste opvanger,
- de arts,
- de militaire organisatie.

Hoe komt het bijvoorbeeld als de patiënt zich door de arts niet serieus genomen voelt en wat heeft dit te maken met de relatie arts - organisatie?

In het artikel: 'Ziek, zwak en misselijk of de dokter proberen te belazeren?' vertelde een dienstplichtig onderdeel-arts hoe een arts in de krijgsmacht moet functioneren. Een van zijn opmerkelijke uitspraken - op de vraag of hij door 'patiënten' wordt beetgenomen of niet - luidde: 'Altijd, behalve bij jongens met de hele dikke blauwe enkel, tenen er af of gaten in de vingers. Maar in alle andere gevallen: altijd.' Vervolgens zegt hij dat dat een heel vervelend gevoel oplevert, want dit is niet waarvoor je als arts hebt geleerd. Toch worden artsen als het ware in deze rol gedrongen, vooral omdat - zo wordt gesteld - 'de enige rechtvaardige manier om iets niet te hoeven doen is via een mutatie van de dokter.'

Het moge duidelijk zijn dat de arts, die zich deze rol laat opleggen, daardoor soms kan worden beperkt in het stellen

van een goede diagnose. De vertrouwenspositie, die een arts behoort te hebben tegenover zijn patiënt, is dan niet meer vanzelfsprekend.

Wij menen dat de arts uit moet gaan van de integriteit van de vraagstelling van de patiënt. Wat de patiënt vervolgens, met het oordeel van de arts, naar de organisatie doet is de verantwoordelijkheid van de patiënt.

Artsen zullen persoonlijk stelling moeten nemen ten aanzien van die relatie arts-organisatie (zie ook het artikel 'Artseneed en officierseed onverenigbaar?' in EGO van vorige maand).

In volgende EGO-nummers hopen we verder aandacht te besteden aan de opvattingen terzake van artsen en commandanten.

Jan den Boer
Klazien van Brandwijk Wiltjer

jaar al zeker twintig dagen versierd. Zo stom is deze man dus niet. Weet je trouwens dat er nog niemand is geweest die echt wil weten wat er met mij aan de hand is. Jij vraagt het nu, maar verder krijg je een etiket opgeplakt en je zoekt het maar uit. Kijk, ik loop een zeker risico. Als ik eens echt wat heb geloven ze me misschien niet. Dat zie je aan een jongen bij ons in de compie. Die loopt al maanden met een echte blessure en ze kijken er gewoon niet naar. Dat is goed waardeloos hoor. Maar oké, dat risico loop ik, ik ga dan wel naar een echte dokter.

Trouwens, ik hoef niet zo lang meer, dus misschien red ik het zo wel. Als ik zou weten wat ik nu weet, had ik gedaan of ik gek was, want die lui verdwijnen zo uit dienst. Vind je mij niet een beetje gek, twee maanden minder zou ook niet slecht zijn. Zul je de jongens zien kijken.'

Olaf, 21 jaar:

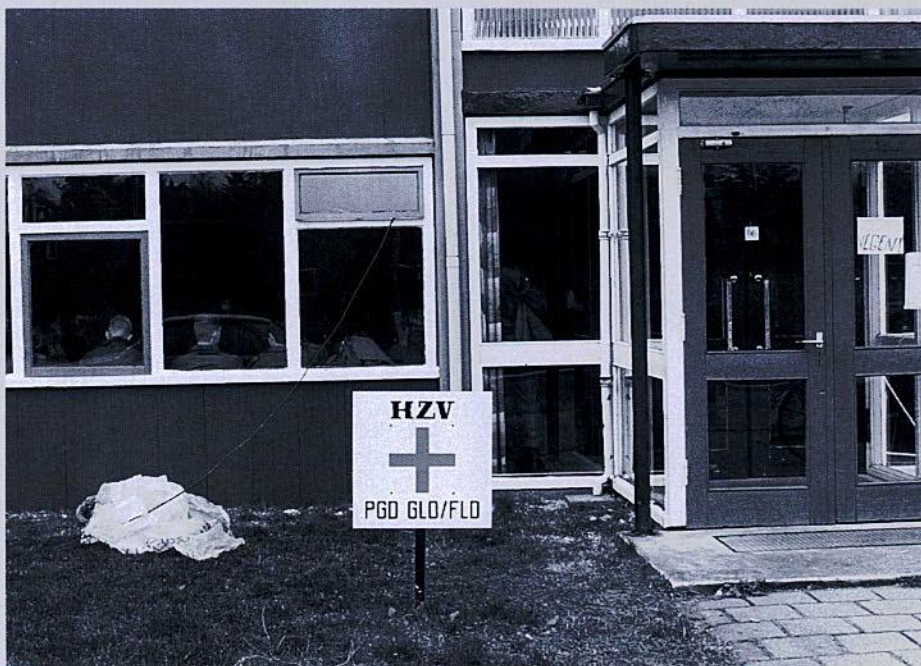
'Mijn verhaal begint eigenlijk op het moment dat ik KVV-er ben geworden. Ik had mijn dienstplicht vervuld en dat was me goed bevallen. Ik ben sportief en heb geen studiehoofd. Toen ik de kans kreeg om KVV-er te worden bij een elitekorps, heb ik dat met beide handen aangegrepen. Tijdens het eerste bivak kreeg ik (door nieuwe kistjes?) last van mijn scheenbeen. Een van de verplegers zei dat dat wel meeviel en dat ik moest koelen. Koelen is trouwens in de opleiding de oplossing voor alles. Maar ja, mijn scheenbeen bleef pijnlijk. Toch haalde ik met moeite mijn opleiding. De medische dienst bleef volhouden dat mijn been flauwekul was, dat ik een aansteller was, een drukker, een pleun, wat harder moest worden. De arts nam me serieuzer, maar had ook geen andere oplossing dan rust en koelen. Dat schiet dus goed op.

In de vervolgoopleiding kreeg ik weer een blessure en voelde me echt waardeloos. Dat werd me ook voortdurend ingeperd. "Je bent een Amsterdammer, hebt een grote bek, je bent dus een drukker." Het machteloze gevoel dat je dan krijgt, dat is met geen pen te beschrijven. De huisarts van mijn ouders, waar ik ten einde raad maar naar toe ben gegaan, konstateerde een verwaarloosde en overbelaste scheenbeen-vliesontsteking die alleen door langdurige rust zou kunnen genezen. Ik weer naar de dokter in dienst. Maar nee hoor, hij wilde van niets horen.

Heel de kazerne kende me inmiddels en ik werd als 'negatief voorbeeld' gesteld bij nieuwen. Gek werd ik ervan, ik besloot onder te duiken. Dat houd je op den duur ook niet vol, dus me maar weer gemeld en weer in die molen, pijn,

niet serieus genomen worden en straffen. Ik ben hem weer gesmeerd en toen wilden ze me ontslaan. Ik vond alles goed. Echt, ze hadden alles met me kunnen doen als ik maar weg mocht. Ik werd uitgekeurd als gezond!

Nu, een jaar en een kriegsraadzaak later, ben ik dan toch nog geopereerd aan de verwaarloosde en overbelaste scheenbeen-vliesontsteking. Mijn toekomst is weg. Heb er een slechte relatie met mijn ouders door gekregen (zij geloofden de arts op de kazerne, vonden me ook geen doorzetter). Financieel is er nu een aardige regeling uitgekomen, maar verder... Al mijn idealen zijn weg en ik vertrouw niet meer op één arts. Ik zal altijd een tweede vragen of de visie van de eerste wel klopt. Misschien slijt het nog.'

Alfred, 19 jaar:

'Weet je, mijn medische problemen zitten me niet meer dwars. Ze weten nu wat ik heb. Ik word behandeld en krijg een uitkering van defensie. Maar wat ik nog steeds niet kan verdragen is dat er, op jou na, niemand was die mij geloofde. Ik was een aansteller, drukte me, was een mietje, een moedersjochie en ga zo maar door. Nu ik hier lig kan ik me daar soms nog zó kwaad over maken dat ik gewoon lig te janken. De artsen hier zeggen dat het met mijn rug na deze operatie weer in orde komt. Dat ik het op mijn mentaliteit wel zal redden. Daar ga ik nu maar vanuit, want ik wil weer normaal leven. Net als ieder ander mens, leuke dingen doen.

Artsen, verplegers, hebben er geen idee van wat ze iemand aandoen door hem niet serieus te nemen. De oplossingen die ze aandragen: vrij van... vul zelf maar in. Die dingen werken niet, als zij er niet echt van overtuigd zijn dat je wat hebt. Het kader gelooft je al bij voorbaat niet. Het lijkt wel of zij niemand vertrouwen. Als je toch zo moet leven... Kijk, ik was erg sportief, wilde beroeps worden, maar op advies van mijn vader ben ik eerst maar mijn dienstplicht gaan vervullen. Verder ben ik niet gekomen. Het grootste deel van mijn diensttijd was ik mutant. Een woord waarbij het lijkt alsof je een besmettelijke ziekte hebt.

Eerst geloven ze je op de medische dienst niet, dan begint het kader te zien, terwijl zij er de oorzaak van waren dat ik die blessure heb opgelopen, en uiteindelijk beginnen ook de klasgenoten. In de gv-les doen ze dat nog in bedekte termen, zo van: tja... we hebben ook een mutant in de klas, aardige jongen hoor, maar hij is wel een last.

Je wordt vernederd, niemand neemt je meer serieus, thuis maken ze zich ongerust, je krijgt een humeur om op te schieten. Maar ach... ik lig hier nu, ik kan weer volledig genezen. Natuurlijk, het duurt wat langer, want ik ben er te lang mee doorgelopen. Maar gelukkig kunnen ze niet meer zeggen dat ik een drukker of een mutant ben. *En als ik weer beter ben solliciteer ik toch als beroeps.'*

Casper, 19 jaar:

'Ik ben van lichtingsploeg 91-2 en had gedacht dat ik de dienstdienst wel goed door zou komen. Tijdens de keuring had ik verzwegen dat ik twee à drie keer per jaar in bed plaste. Naderhand was dat niet zo handig natuurlijk, maar ik dacht dat ik het wel zou redden en wilde graag in dienst.

Waarschijnlijk door de spanningen die de dienst met zich meebracht begon het bedplassen toe te nemen. Om dat te voorkomen probeerde ik 's nachts wakker te blijven en het voor te zijn. Lukte dat niet, dan stond ik 's ochtends extra vroeg op om me te kunnen douchen en mijn bed te verschoneren. De anderen konden me dan niet op bedplassen betrapten. Alleen met de oefeningen was het een probleem, een smeerbeel. Door de stank en ook door mijn, dat begrijp ik nu, vreemde gedrag werd ik het mikpunt van de maten.

Ik ging naar de onderdeelarts, maar die nam het niet zo zwaar. Hij dacht dat ik de dienst uit wilde en een simulant was. Ik vond het moeilijk de dokter duidelijk te maken wat er precies met me aan de hand was. Mijn moeder heeft toen het initiatief genomen en de GV gebeld. De onderdeelarts en de raadsman hebben daarop met me gepraat. Ik zou doorverwezen worden naar een uroloog en ze zouden met medicijnen proberen de problemen te beperken. De arts vond het niet nodig mij vrij te stellen van oefeningen, terwijl ik dat wel graag wilde. Ik besloot weg te lopen, maar de CC heeft mij toen, nadat hij met de raadsman had gesproken, vrij van oefeningen gegeven.

Ik kon dus toch in dienst blijven, maar liep op een gegeven moment weer vast. De medicijnen werkten niet echt en vol-

gens mijn omgeving zag ik er uit als een wandelend lijk. Bij die uroloog ging het ook niet goed, want die stelde een behandeling voor die ik al eerder had gehad en die ook niet werkte. Ik ben tenslotte maar naar de raadsman gegaan en heb gevraagd of hij mij naar het BIH kon sturen. Ik wilde een plaatsing dicht bij huis, zodat ik thuis kon slapen en alles weer 'normaal' kon worden. Het vervelende was dat de onderdeelarts het daar niet mee eens was. De CC, die het eerst wel eens was met die oplossing, krabbelde opeens terug. Ik denk dat dat was omdat ik geen vertrouwen had in de behandelingsvoorstellen en ze naast me neer heb gelegd. Maar dat is maar gissen.

Omdat de raadsman vond dat het probleem ernstig genoeg was om doorverwezen te worden ging ik toch naar het BIH. Daar werd ik goed opgevangen. Ze begrepen welke problemen ik had en dat dit een enorme druk opleverde.

Mijn maten mochten immers niet weten dat ik in mijn bed plaste. Dan zouden ze me nog erger treiteren.

Het BIH wilde dat ik overgeplaatst zou worden en in afwachting daarvan ging ik ziek naar huis.

Daar werd ik steeds gebeld, of eigenlijk lastig gevallen met telefoontjes van 'lagere' kaderleden die me terug wilden zien op de compagnie. Sommigen maakten me bang met sankties. Wat nog gekker was, was dat de uroloog ons thuis belde om te vertellen dat ik alsnog werd afgekeurd. Dat wilde ik helemaal niet. Ik wil gewoon mijn dienstplicht vervullen en dat kan ook als ik in de buurt van huis geplaatst ben.

Maar nee hoor, ze hebben me toch afgekeurd en daar baal ik dus stevig van.'

men lijdt het
meest van het
leiden dat men
vreest

OORDEEL

Je kent iemand al een tijdje en hebt goede contacten met hem of haar. Je hebt samen gemeenschappelijke interesses, kunt over dezelfde dingen praten. En dan opeens gebeurt het. Je praat over iets en de ander reageert met een opmerking waarvan je denkt: dit bestaat niet, dit kan ik niet goed gehoord hebben! Je kunt je nog wel voorstellen dat zo'n opmerking dertig jaar geleden gemaakt werd en je weet dat bepaalde opmerkingen vandaag de dag ook nog gemaakt worden door wereldvreemde mensen die geen open luikje meer hebben in hun hoofd, met helder zicht op het wereldgebeuren, die in de tijd zijn stil blijven staan. Maar dat sommige jongeren hun luikjes ook al gesloten hebben, wist ik niet.

We zaten te praten over hoe moeilijk het leven soms is en bladerden na ons gesprekje door onze agenda's om te kijken, wanneer we elkaar weer konden

ontmoeten. Op zijn voorstel voor een bepaalde dag, zei ik dat ik niet kon, omdat ik naar een begrafenis moest. En zijn interesse voor mij was van dien aard dat hij vroeg naar wiens begrafenis. En ik vertelde dat een vriend van mij, 27 jaar jong, aan AIDS was overleden.

Zijn reactie was werkelijk verpletterend: 'Dat komt ervan, van al die verdorven lusten en dat zondige en zieke gedoe'. Ik heb hem niet geslagen, en ook niet uitgescholden. Ik keek hem aan en reageerde verder niet. Ik was perplex. Achteraf was ik er blij om dat ik zo verstomd was. Want wat moet deze jongen, met nog een heel leven voor zich, al niet beschadigd zijn en verschrikkelijk bang. Dat je bijna trillend van angst het leven doormoet, omdat men je heeft doen geloven dat het opperwezen een wel zeer wraakzuchtig type is in de trant van 'de zondaar krijgt zijn trekken nog wel thuis'.

Zijn verpletterende opmerking naar mij toe, was er één van opluchting voor hem. Hij had geen enkele enge ziekte. Zijn 'gods'oordeel over een ander bevestigt dat hij het goede leven leeft en ge-vrijvaard is van een AIDS-besmetting. De touwtjes bij hem zijn zo sterk aange-trokken, dat hij eigenlijk ook niet anders had kunnen reageren. Maar hoe zal hij reageren wanneer hij eens door een flinke griep of door een andere ziekte geveld wordt? Het ergste is te vrezen: 'God heeft het zo gewild'.

Het wil er echter bij mij niet in dat er op de één of andere wijze sprake kan zijn van een opperwezen dat de verschrikke-

lijkste ziekten rondstrooit onder hen die Hem niet welgevallig zijn. Dat is Godsonmogelijk. Op grond van de huidige kennis over de natuur, het ontstaan en de werking van ziekten, de (on)mogelijkheden tot bestrijding en genezing kun je 'zeker' weten, dat zo'n God niet kan bestaan. AIDS is niet meer en niet minder dan een verschrikkelijke ziekte, veroorzaakt door een kreng van een virus. Net zoals vroeger mensen aan allerlei vreselijke ziekten stierven, omdat antibiotica nog niet waren uitgevonden. Mocht er gauw een geneesmiddel gevonden worden tegen AIDS, dan heeft het opperwezen het nakijken. Oordeel opgeschort.

Freek Pol

Reactie

Naar aanleiding van een brief van een lezer uit Duitsland over mijn column 'Dement' in het oktobernummer, hecht ik er aan te verklaren dat ik zeker niet de bedoeling heb gehad verzorg(st)ers van demente mensen te kwetsen. Integendeel. Ik ben zelf een verzorger van demente en zieke mensen. Het citaat van J.H. Donner heb ik gebruikt om mijn persoonlijke – soms schokkende – ervaringen in het verpleeghuis te onderstrepen: de wijze waarop verzorgers van zieke en demente mensen omgaan met de gedachten en beleavingswereld van ouderen. De dagelijkse verzorging stond in mijn stukje niet ter discussie. (FP)

ZIT ER MUZIEK IN DE KRIJGSMACHT?

TAMBOERSKORPS LUCHTMACHT

Als dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Luchtmacht bestaat de kans dat je wordt ingedeeld bij het tamboerkorps. Je krijgt dan eerst een basisopleiding van 7 weken op de LIMOS in Nijmegen en daarna blijf je er om je muzikale talenten aan het tamboerkorps beschikbaar te stellen. Op het eerste gezicht lijkt het dan dat je een volstrekt andere tijd doormaakt dan de meeste anderen in dienst.

EGO-redakteur Peter Samwel volgde Roger Offermanns, Roeland Cleyne en Erik van den Berkmortel en had, kort na afloop van de Taptoe Breda, een gesprek met hen.

Toen jullie in dienst kwamen, wist je toen al direct dat je bij het tamboerskorps zou komen?

Roeland: Ja, ik heb vooraf naar Kerkrade geschreven en ze gevraagd of ik erbij kon komen.

Roger: Ik wist het niet. Toen ik in opleiding kwam, moest ik op een ochtend naar de MGD. Ik liep toen langs het oefenlokaal van het tamboerkorps. Daar heb ik geïnformeerd naar de mogelijkheden. Uiteindelijk heb ik dus zelf geregeld dat ik erbij kwam.

Waar was je dan officieel ingedeeld?

Roger: Ik was gepland als chauffeur in Eindhoven, maar aan het einde van mijn opleiding is dat dus veranderd.

Ben jij geschoold in muziek, Roger?

Een beetje, ik ben ongeveer een jaar bezig. Na mijn schooltijd ben ik meer tijd aan deze hobby gaan besteden. Daarvoor had ik weinig tijd in verband met mijn studie.

En jij, Roeland?

Ik wil van muziek mijn beroep maken. Eerst wil ik nog een vooropleiding doen en dan wil ik graag naar het conservatorium. Ik speel trompet.

Erik, wat speel jij?

Ik speel drums...

Toen jij in dienst kwam, Erik, wist je toen al direct dat je in het tamboerkorps kwam?

Nee, ik zou eerst hospik worden. Net als Roger heb ik zelf geïnformeerd naar mijn mogelijkheden bij het tamboerkorps.

Is muziek maken in dienst een leuke baan?

Roger: Het is eigenlijk een héél leuke baan, want overal waar je komt om te spelen, daar is het feest.

Hoe denk jij daar over Erik, is het altijd feest?

Nou, niet altijd, maar vaak wel. Maar je doet het toch omdat het moet.

Diensttijd is niks, ook al is dit wel de leukste functie om er goed door te komen. In elk geval beter dan hospik.

Roger: En beter dan chauffeur. Ik leer hier tenminste nog wat bij, omdat ik pas een jaar met muziek bezig ben. Nu is dat dus elke dag en ik maak echt vooruitgang. Ik kan als het ware een jaar betaald mijn hobby uitoefenen.

Roeland: Ik leer alleen sneller muziek lezen. Ook krijg ik een goed uithoudingsvermogen en embouchure, omdat ik ontzettend veel speel nu.

Embouchure... , wat is dat?

Dat is het uithoudingsvermogen van mijn lippen, zoals dat bij Erik voor zijn polsen geldt.

Wat leer jij bij Erik?

Het muzieklezen gaat goed vooruit, maar het drummen zelf dát leer ik hier niet.

Je dienstplicht op deze manier doorbrengen lijkt me niet onaardig?

Erik: Het is leuk, maar ik voel het toch ook als een plicht.

Jullie zijn allemaal dienstplichtig bij het tamboerkorps en samen bezig met muziek. Hebben jullie een speciale sfeer in de groep?

Roeland: In het begin was er veel onderscheid onder elkaar. Er waren rangen. Wie het eerst gekomen was, was het hoogst en wie er het laatst bijkwam, moest alle rotklusjes opknappen. Gelukkig werkt dat nu niet meer.

Wat is er dan gebeurd?

Roeland: Het is nu veel meer ontspannen. De 'oude' lichte is er nog wel, maar die jongens zijn 'hard' aangepakt door de leiding. Daardoor gaat het nu beter.

Waar treden jullie zoal op?

Roger: Morgen bijv. hebben we erewacht in Den Haag. Dan moeten we vóór 6 uur weg. Er komt geloof ik iemand uit Kenia. Verder spelen we vaak onverwacht, maar ook op de taptoe, de vierdaagse en andere festiviteiten.

Jullie reizen dus het hele land door?

Roger: Ja, we gingen bijv. een keer naar Friesland. De hele dag weg om een half uurtje te spelen.

Gedrieën bij de Taptoe Breda, v.l.n.r. Roger, Roeland en Erik

Het Tamboerkorps Luchtmacht op de LIMOS in Nijmegen en bij de Taptoe in Breda

Julie oefenen vijf dagen per week?

Roeland: Als we optreden minder. Met de vierdaagse hebben we én veel geoeffend én veel gespeeld. We spelen dan vooral 's avonds. Eigenlijk is ons werk dus heel onregelmatig.

Hoe vind je dat?

Erik: Ik vind het geen probleem, als je maar weet waar je aan toe bent. Het grote nadeel is, dat je meestal niets weet van het programma van de volgende week. Je kunt dan bijv. best de hele week van huis zijn, terwijl je dat soms pas een paar uur van tevoren hoort... Roger: Ik ga zondagavond van huis weg en dan zie ik wel wanneer ik weer eens terugkom. Dat kan vrijdag, maar ook zaterdag of zondag pas zijn.

De taptoe Breda, was dat leuk?

Erik: Het was wel leuk. Alleen de eerste dagen ben je echt volle dagen bezig. We zijn 12 augustus begonnen met oefenen en op 22 augustus begon de taptoe dan officieel. Oefenen deden we op het tap-

toeterrein zelf.

Roeland: Je begint dan 's morgens te repeteren tot ongeveer 14.00 uur. Daarna is het wachten tot het donker wordt, omdat we met kunstlicht moeten oefenen.

Roger, hoe heb jij de taptoe ervaren?

Als anderen vrij zijn dan ga ik werken. Andersom is dat natuurlijk ook zo. Maar het is best leuk om mee te maken.

Vertel eens iets over de vierdaagse, Roeland?

We spelen dan veel langs de wandelroutes. Dat betekent 's morgens wel vroeg opstaan.

Roger: We hebben ook bij mensen in de tuin gespeeld. We krijgen dan van alles aangeboden. Het wordt wel gewaardeerd hoor, als we komen spelen.

Het einde van de diensttijd nadert, Erik, geeft dat nog iets bijzonders?

Als je afzwaait, dan geeft het tamboerkorps een serenade. Dat is de gewoonte.

Voor degene die weggaat is dat natuurlijk leuk. Er zijn er geweest, die ontroerd waren en er de tranen van in de ogen kregen.

Als je terugkijkt, waren er dan leuke momenten in je diensttijd?

Erik: Altijd he, want de minder leuke dingen vergeet je snel.

Roger: Je maakt veel reizen, o.a. zijn we naar Zwitserland en Frankrijk geweest en dat is echt ontzettend gezellig.

Vind je van huis zijn vervelend als je in het buitenland zit?

Erik: Natuurlijk is dat wel vervelend, maar er staat ook veel tegenover.

Als je het hier naar je zin hebt bij het tamboerkorps, kun je dan bijtekenen?

Roeland: Jazeker, je kunt drie keer maanden bijtekenen, maar dit gebeurt pas als ze je echt dringend nodig hebben. Het initiatief ertoe gaat eigenlijk voornamelijk van de leiding uit en als je niet wilt, dan hoef je natuurlijk niet. Aan de andere kant zijn hier ook jongens die hier wel jaren zouden willen blijven.

Roger: Het enige nadeel van het tamboerkorps is, dat de planning niet helemaal goed is voor ons. Bij de Luchtmachtkapel is dat anders. Die weten beter waar ze aan toe zijn.

Waar heeft dat mee te maken dan?

Roger: Wij zijn soldaat hè. Als het bij de beroeps zo zou zijn met de planning, dan zouden ze dat nooit accepteren.

En jullie pikken het wel?

Roeland: Dat heb je maar te pikken. Als je er wat van zegt, dan zeggen ze dat je het maar te pikken hebt, want je bent dienstplichtig. Soms moet je ineens, zonder dat je dat wist naar bijv. een school in de buurt om daar te spelen. Dat is niet altijd even leuk. Als je dan wat vraagt of zegt, dan zeggen ze dat je naam van de Luchtmacht hoog moet houden.

En hoe vind je dat?

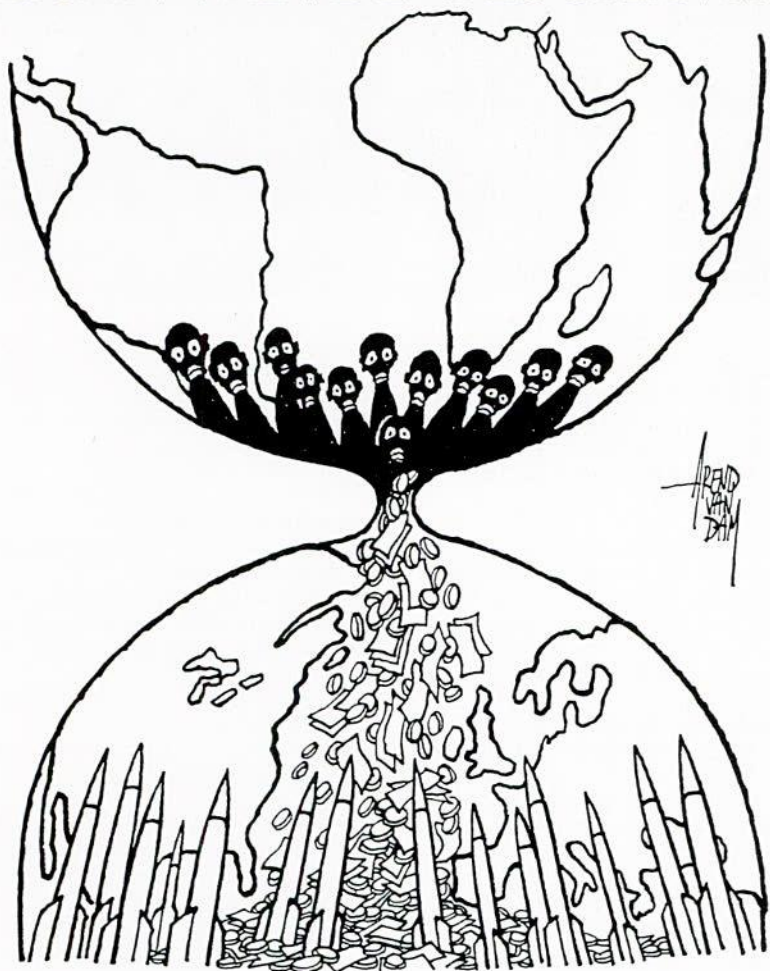
Roger: In principe is dit voor de luchtmacht natuurlijk wel goed, maar voor mijzelf geldt dat niet altijd.

Nog een fijne tijd hier toegewenst.

Peter Samuel

LESSEN VAN DE 'BESCHAVING'

De oorlog in Joegoslavië is net als het weer. dat zit ook dagelijks in het nieuws en je kijkt er niet meer van op. Af en toe vraagt een presentator zich hier hardop af hoe zulke oorlogsgruwelen voor kunnen komen in een 'beschaafd' land.

Het is niet duidelijk wat verstaan moet worden onder 'beschaafd', maar ik vermoed dat zo'n presentator daarbij denkt aan Europese of Westerse volken die overwegend blank zijn en tot de christelijke cultuur behoren. Hij vindt dan kennelijk de landen buiten het Westen niet-beschaafd: vroegere kolonies, tropische landen, die overwegend niet blank zijn en niet rijk. Van zulke 'onbeschaafde' volken mag je kennelijk afschuwelijke burgeroorlogen verwachten: in Azië, in Zuid-Amerika en vooral in Afrika.

Journalisten en politici, die zo denken, verdelen de wereld in een 'beschaafd' en een 'niet beschaafd' gedeelte. En zij gaan trouwens steeds meer geloven dat de 'onbeschaafde' landen een groeiende bedreiging vormen voor ons rijke Noorden. Je hoort vaak zeggen: 'Als we niets doen aan de armoede, dan komen ze het hier wel halen!'

Armoede bestrijden

De armoede in de wereld moet worden bestreden, vindt iedereen om allerlei redenen uiteenlopend tussen altruïsme en egoïsme in. Een van de meer egoïstische redenen is het eigenbelang van de 'beschaafde' landen. Maar nu de Koude Oorlog is afgelopen en de Oost-West spanning is weggefallen, hoeft geen enkel rijk land uit het Noorden meer te wedijveren om de gunst van de arme

landen. In plaats daarvan worden nu strenge eisen gesteld aan de arme landen voordat die in aanmerking kunnen komen voor ontwikkelingshulp.

Arme landen moeten democratischer worden en ze moeten minder geld uitgeven aan het leger. Dat zijn eisen, waar iedereen het in principe mee eens kan zijn. Op de jaarvergadering van het Internationale Monetair Fonds (in oktober jl. in Bangkok) werden de arme landen gewaarschuwd: wie meer dan twee keer zoveel uitgeeft aan defensie als voor onderwijs en ziekenzorg en woningbouw, loopt de kans ontwikkelingshulp kwijt te raken. Daar werd in het rijke Noorden algemeen instemmend op gereageerd.

Toch kun je daar nog wel wat vraagtekens bij zetten. Want het IMF stelt al veel langer eisen aan allerlei landen, met name dat de sociale uitgaven omlaag

moeten. Dus neem land A, dat net zoveel uitgeeft aan defensie als aan sociale woningbouw, aan ziekenhuizen en aan subsidie op voedselprijzen bijvoorbeeld. Zo is er, volgens het IMF, niets aan de hand. Vervolgens zegt het IMF: Jullie moeten minder uitgeven aan woningbouw, aan ziekenhuizen en aan subsidie op voedselprijzen. En dan blijkt land A opeens twee keer zoveel uit te geven aan defensie zonder dat de defensieuitgaven onredelijk zijn verhoogd. Land A komt in de problemen: de ontwikkelingshulp zal worden gestopt.

Defensie inkrimpen

Hoge defensieuitgaven zijn onaanvaardbaar, maar drastische inkrimping daarvan is voor de arme landen gemakkelijker te aanvaarden als ook de rijke landen van West en Oost hun defensieuitgaven even drastisch zouden inperken, want die geven in het Noorden nog steeds vele malen meer uit aan oorlogstuig dan de arme landen in het Zuiden. En een kenmerk van de meeste arme landen is dat zij geen eigen wapenindustrie hebben. Het zijn de rijke landen die nieuwe en verouderde wapensystemen aan de arme landen verkopen. Soms worden via een koppelverkoop wapensystemen aan arme landen opgedrongen of zelfs door de strot geduwd.

Ik herinner mij bijvoorbeeld, dat een Christelijk Historisch lid van de Eerste Kamer destijds het verouderde vliegdek-schip Karel Doorman wilde doorverkopen aan Kameroen, want daar konden ze best een prestigeobject gebruiken, vond hij. Het werd uiteindelijk Argentinië.

Nieuwe wereldorde?

Tenslotte: als de arme landen hun defensieuitgaven drastisch moeten verlagen, worden zij dan voor hun veiligheid niet veel te afhankelijk van het machtige Noorden? Wat komt er dan nog terecht van de wereldorde van gelijkwaardige, soevereine staten? Nu al bestaat immers het gevaar dat de enig overgebleven grote mogendheid, de VS, zijn wil zelfs buiten de eigen achtertuin van Midden-Amerika kan opleggen en daarvoor de Verenigde Naties voor zijn eigen karretje kan spannen.

Als ik een arm land was, zou ik in een eis van eenzijdige ontwapening door de arme landen een verkapt vorm van paternalisme zien. En dat zou me doen denken aan de voorbije periode van koloniale politieke overheersing en van de nog bestaande novo-koloniale economische dominantie. En dan zeg ik met een variatie op wat Koningin Beatrix in Japan zei: Jullie willen geen kennis nemen van dat trieste hoofdstuk in onze geschiedenis, zoals wij in de ex-kolonies dat zien. En als jullie dat hoofdstuk wel goed tot jullie laten doordringen, dan praten jullie niet meer zo gemakkelijk over je eigen deel van de wereld als 'beschaafd'.

Karel Roskam

ptt telecom

M'n liefste bellen

*'k Heb 100 losse guldens
die neem je me niet af
ik ga m'n liefste bellen
al vind je dat ook maf.*

*'k Heb 100 losse guldens
ik weet wa'k er mee doe
'k ga in de telefooncel
tot aan haar lippen toe.*

*'k Heb 100 losse guldens
maar hoe lang ik ook praat
haar lippen zal 'k niet kussen
daarvoor ben ik soldaat.*

Wim Reinders

VROUWEN AAN BOORD

(4 EN SLOT)

'We zijn door de aanloopproblemen aan het heenraken'

Tot dusver zijn er in deze serie, over vrouwen werkzaam in de operationele dienst, terecht vrouwen aan het woord gekomen. Zij hebben die ruimte benut om hun ervaringen en ideeën te verwoorden en hun kritiek toe te lichten.

Van begin af aan leek het een goed idee om ook een mannelijke militair aan het woord te laten. Ik heb gekozen voor Eltz Frank Elkhuisen (34 jaar), die vanaf 1976 werkzaam is binnen de Koninklijke Marine, laatstelijk als Hoofd Operationele Dienst aan boord van HMS Poolster. Uit hoofde van zijn functie heeft hij namelijk van doen met vrouwen die werkzaam zijn in de operationele dienst.

In dit vraaggesprek gaat het niet om zijn mening ten aanzien van de bij 'zijn' dienst werkzame en door mij geïnterviewde vrouwen. Hem wordt gevraagd naar zijn visie in het algemeen op het beleid van de Koninklijke Marine inzake vrouwen aan boord en in de operationele dienst.

Hoe luidt jouw mening ten aanzien van vrouwen in operationele functies?

Er zijn een heleboel functies waar een niet al te grote lichamelijke kracht wordt vereist. Voor de Nautische Dienst kan dat met name wel het geval zijn. Daar moet je fysiek voor aangelegd zijn; zowel vrouwen als mannen. Eigenlijk maakt het niet uit, want er zijn ook kerels die de benodigde fysieke kracht ontberen. Voor het overige kunnen vrouwen heel zorgvuldig werken, in veel gevallen zorgvuldiger dan mannen. Met name in de radio- en commandocentrales waar met radar-beeldschermen wordt gewerkt, of waar het nauwkeurig discrimineren van berichten en het tot stand brengen van radioverbindingen verzorgd moeten worden.

Vrouwen kunnen heel zorgvuldig werken, in veel gevallen zorgvuldiger dan mannen.

In de uitvoerende sfeer is er geen enkel probleem en uiteindelijk in de leidinggevende sfeer zou het geen problemen hoeven geven.

De Marine heeft met vrouwelijk kader in operationele functies aan boord van schepen niet of nauwelijks ervaring opgedaan.

Dat is naar mijn mening ook hét gebrek. We hebben binnen de Koninklijke Marine onvoldoende vrouwelijk kader. Eén van de redenen daarvoor kan zijn dat de meeste vrouwelijke militairen kort-verband-vrijwilligers zijn. Voordat zij het kader zouden kunnen vormen zijn zij weer de dienst uit, om welke reden dan ook.

Bij de ODOPS (de Operationele Dienst

Operatiën) zijn er wel een aantal vrouwelijke kaderleden aanwezig, maar met name aan de wal, bij de operationele school. Er zijn er wel weinig en daar zullen ongetwijfeld heel goed, goed, middelmatig en slecht funktionerenden tussen zitten.

In principe zijn alle operationele functies opengesteld voor vrouwen. Het korps mariniers en de onderzeedienst vormen daar een uitzondering op, is 't niet?

Dat klopt. De KM-leiding zit er volgens mij niet op te wachten dat vrouwen bij deze diensten zouden willen dienen. Bij deze groepen moet namelijk vaak onder extreme omstandigheden worden gefunctioneerd. En met name hier wil men

geen relatieproblematiek als verzwaren de faktor en geen vermindering van slagkracht door mogelijk toedoen van vrouwen. Daarnaast denk ik nog aan o.a. hygiënische omstandigheden, waar vrouwen meer prijs op stellen. Praktisch gesproken zie ik bij deze beide onderdelen weinig mogelijkheden in tegenstelling tot een schip, waar privacy redelijk kan worden gewaarborgd door gescheiden sanitaire voorzieningen en slaapverblijven. Relaties aan boord zijn geen probleem, zolang ze de werkverhoudingen niet verstoren. Mocht zoiets wel gebeuren, dan kan als uiterste oplossing worden gekozen voor een verplaatsing van betrokkene(n), daar sta ik achter.

Relaties aan boord zijn geen probleem, zolang ze de werkverhoudingen niet verstoren.

Dient er, naar jouw mening, binnen het aannamebeleid van de KM een voorkeursbeleid te worden gehanteerd ten opzichte van vrouwen?

Alleen als er sprake is van gelijke geschiktheid, dan zou ik zeggen: vrouwen aannemen. Niet wanneer er geschiktere mannen zijn, zoals dat onlangs gebeurde bij het Barleuscollege in Amsterdam waar men persé een vrouw als rector wilde. Als je dan als Marine vrouwen aan boord van schepen plaatst, dan dien je er voor te zorgen dat er ook een werkbaar minimum aantal aan boord komen, zeg 10% van de bemanning. Dat lijkt me redelijk. Verder zouden vrouwelijke militairen verdeeld moeten zijn over alle rangen en functies, dus ook meerdere vrouwelijke officieren. Ik heb al eens met meer dan één vrouwelijke officier gevaren, maar ook al eens met één of geen en dat is nadelig, met name voor de overige vrouwelijke militairen. Er moet toch een soort afspiegeling van de samenleving worden nagestreefd, dus ook bij ons aan boord van schepen.

Vrouwen zouden verdeeld moeten zijn over alle rangen en functies, dus ook meer vrouwelijke officieren.

Ik ben dus geen voorstander van alléén maar vrouwen aannemen, maar als dat zou leiden tot een evenwichtiger verdeling van vrouwen over alle rangen heen, dan wijs ik dat niet op voorhand af. Een andere oplossing zou kunnen zijn dat er wordt gekozen voor schepen met en zonder gemengde bemanning, zodat er voldoende vrouwen aan boord kunnen zijn met het oog op een werkbaar minimum en de doorstroming naar kaderfuncties. Dat zou naar mijn mening beter kunnen werken dan overal te weinig.

Bestaat er zoiets als een algemeen idee ten aanzien van wat vrouwen wel en niet kunnen en dat daar op de een of andere manier rekening mee gehouden zou moeten worden?

Zelf streef ik er naar om iedereen gelijk te behandelen en ik hoop dat dat ook doorklinkt in de door mij opgemaakte beoordelingen. Er bestaan voor iedereen geldende maatstaven waarlangs wordt beoordeeld.

Bij de eerste schepen met vrouwen aan boord is het zo geweest dat men de situatie ideaal heeft willen maken. Daartoe werden er (te) veel regels vastgelegd. Die toestand is zich volgens mij aan het normaliseren. Toch blijven er nog altijd specifieke problemen over met vrouwen aan boord en die wil ik ook zeker zien, maar zolang die binnen aanvaardbare normen blijven met het oog op de operationele inzetbaarheid is er niets op tegen.

Er bestaan voor iedereen geldende maatstaven waarlangs wordt beoordeeld.

Onze huidige Admiraal heeft ooit eens gezegd: 'Het is een kwestie van hormonen'. Bij jonge mensen is er volgens mij ook sprake van een levensfase waarin van alles wordt uitprobeerde, dat kan niet door regelgeving worden voorkomen. Aan boord van schepen is er daarnaast sprake van een ongescheiden werk- en recreatiesysteem. Men maakt elkaar 24 uur per dag mee en de werkgever is daarbij (op zee) altijd aanwezig en belast met de instandhouding van de operationele inzetbaarheid.

Dit is mijn tweede reis met vrouwen aan boord. Voordien heb ik op schepen gevaren waar nog net geen vrouwen zaten. Daar hoorde ik veel verhalen, negatieve maar ook positieve. Toen ik zelf op een schip met gemengde bemanning zou gaan varen heb ik me voorgenoemen om er onbevooroordeeld aan te beginnen. Ik wilde zelf zien hoe een en ander uitpakte in de praktijk. Ik wilde mijn oordeel stelen op eigen ervaringen en niet op de (negatieve) indrukken van anderen.

Vrouwen aan boord in functies binnen de operationele dienst levert geen problemen op, afgezien van de opmerkingen die ik eerder maakte.

Ik merk bij mijzelf dat ik er heel positief tegenover blijf staan. Vrouwen spreken hun collega's toch net even anders aan dan mannen dat onderling doen. Verder kan ik me voorstellen dat vrouwen bij verplaatsingen het idee hebben dat zij zich meer moeten bewijzen dan mannen in vergelijkbare omstandigheden, of dat feitelijk ook zo is weet ik niet.

Naar het proces kijkend denk ik dat we try-outs hebben gehad en dat we net door de aanloopproblemen aan het heenraken zijn. De optimalisering van de acceptatie en de integratie van vrouwen aan boord in operationele functies is in beweging en gaat langzaam richting een standaardisering.

Frank, hartelijk dank voor je bijdrage aan deze reeks gesprekken

Joop Flokstra

DOODMOE

Het is dat zijn moeder het wil, anders was hij beslist niet gekomen.

Hij heeft immers niets, is alleen maar moe. Doodmoe.

Eigenlijk snapt ie het allemaal niet zo goed.

Altijd een goed militair geweest, nooit met tegenzin naar z'n werk gegaan.

Maar nu...

Nu kruipt hij het liefst ver weg onder het dekbed.

Heeft moeite met opstaan.

Moet er niet aan denken om uit te gaan.

Hangt 's avonds wat op de bank naar iets leuks te kijken.

Of soms gewoon alleen maar te hangen.

Alleen muziek, daar kan hij nog wel eens op wegglijden.

Nee, dit kent hij niet.

Volgens zijn moeder vertoont hij hetzelfde gedrag als zijn vader, toen die uit Nieuw Guinea terug kwam.

Voor niemand toegankelijk, nergens in geïnteresseerd, geen belang bij mensen.

Ach, eigenlijk hoeft het allemaal niet meer zonnig.

Hij leeft gewoon maar wat.

Ja, hij is in IRAK geweest.

Natuurlijk, dat was een hele belevenis.

Niet dat hij nou zoveel heeft meegemaakt.

Dat valt wel mee, tenminste als hij de verhalen van anderen leest of hoort.

Ach ja, hij heeft een kindje vastgehouden toen het doodging.

En ja die arme drommels die stonden te kijken als je zat te eten.

Geen hap kreeg je door je keel.

Die kleine, ingevallen snoetjes...

Maar ja, dat is niets vergeleken met wat die anderen hebben meegemaakt.

Nee, ach hij is gewoon moe, het gewoon een beetje zat, het leven, alles.

Maar er mankeert hem niets.

Natuurlijk, hij is wat rustiger geworden, denkt wat meer na over de wereld, over de oorlog, over de zin van het leven.

Ja en hij is moe, doodmoe...

WIKLA

BOHK BESTAAT TWEE JAAR

Een gesprek met de voorzitter

Sinds eind 1989 bestaat het BOHK (Breed Overleg Homosexualiteit en Krijgsmacht). In dit overleg ontmoeten belangenorganisaties voor militair en burgerpersoneel van defensie, de geestelijke verzorging bij de krijgsmacht, instanties die belast zijn met medische, psychische en maatschappelijke hulpverlening en de Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht elkaar. Reden voor de EGO-redactie om nu, zo'n twee jaar na de start, eens te gaan praten met Johan Heinen, voorzitter van het BOHK.

Waarom is het BOHK ontstaan?

Het BOHK is in het leven geroepen met de bedoeling een platform te zijn voor de verschillende instanties en organisaties die te maken hebben/krijgen, binnen defensie, met homosexualiteit en krijgsmacht. Je moet dan denken aan de verschillende bonden, VVDM, AVNM en de belangenorganisaties voor beroepspersoneel, ABVA-KABO, de Maatschappelijke Dienst Defensie, de verschillende diensten Geestelijke Verzorging en anderen. Onder voorzitterschap van de Stichting

defensie-organisatie.

Een ander doel van het BOHK is het toetsen van de genomen beleidsbeslissingen. Worden ze wel uitgevoerd, hoe wordt er mee omgegaan enz. Verder ziet het BOHK het als haar taak incidentele en structurele knelpunten in het te ontwikkelen beleid en de uitvoering daarvan te signaleren. En als laatste, zeker niet de onbelangrijkste functie, is er nog het adviseren van de deelnemende organisaties en instanties. Ook daar binnen zullen activiteiten op gang moeten komen die integratie van homoseksuelen en lesbiennes als resultaat hebben.

Wat heeft het BOHK tot nu toe opgeleverd?

Op de eerste plaats wordt er nu door de verschillende organisaties en instanties niet meer *over* maar *met* ons gepraat. Dat is een heel belangrijke ontwikkeling. Daarnaast is de integratie van homo's en lesbiennes nu bespreekbaar. Organisaties en instanties die de integratie serieus benaderen en behandelen komen via het BOHK met elkaar in contact. Stemmen standpuntbepalingen op elkaar af en stimuleren elkaar. Door het BOHK of via het BOHK zitten de bonden op één lijn in hun reactie naar de minister ten aanzien van zijn reactie op het MRK-rapport.

Dan is het zo dat het BOHK de Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht als een belangrijke organisatie, als serieuze gesprekspartner ziet. Verder denk ik dat het van groot belang is dat organisaties/instanties, mensen die zich bezighouden met homosexualiteit en krijgsmacht, met hulpverlening in de krijgsmacht of belangenbehartiging, elkaar ontmoeten, visie, inzichten en standpunten uitwisselen. Zich laten voorlichten en elkaar adviseren. Die brede groep van organisaties en instanties heeft daarvoor de ruimte binnen het BOHK.

Wat heeft de individuele man/vrouw aan het BOHK?

Allereerst de wetenschap dat het in elk geval mogelijk is als homo of lesbienne binnen de defensie-organisatie te zijn. Dat er naast de SHK binnen de verschillende belangenverenigingen en bonden aandacht is voor de problematiek en dat er ook daar wordt gewerkt aan de integratie. Na jaren waarin homosexualiteit in de krijgsmacht altijd is doodgezwegen, ontkend. Waar het een afkeuringsreden is geweest, daar is veel in te halen. Dat kan zijn in voorlichting op opleidingen bijvoorbeeld, maar natuurlijk ook door publicaties van de belangenverenigingen.

Wat belangrijk is, is dat de mentaliteit op de werkvloer ten aanzien van homoseksuelen verandert. Er zal op een andere manier met homosexualiteit moeten worden omgegaan, dat weet iedere homoseksuele man of lesbische vrouw. Het moet uit de hoek van besmuikt gegniffel en gelach. Het zal mensen duidelijk moeten worden dat wij, net als hetero's, gewoon ons werk doen. Dat wij, net als zij, een privé-leven hebben, dat we misschien wel dezelfde hobby's hebben. De individuele man/vrouw heeft in directe zin niets aan het BOHK. Voor hen is de SHK het aanspreekpunt.

Het BOHK is echter van groot belang bij de mentaliteitsbeïnvloeding binnen defensie. De bonden, de GV, de MDD, dat zijn immers de organisaties/instanties die contact hebben met de mensen op de werkvloer. In hun periodieken kunnen zij hun standpunten en visies kenbaar maken. Tijdens GV-uren of lessen kan homosexualiteit bespreekbaar worden gemaakt. Bij de voorlichting van de MDD kan het een item zijn. Het BOHK kan het positief homo-emancipatiebeleid dat de SHK voor staat binnen defensie via de formele kanalen aanhangig maken. De zaken structureel oppakken. Door adviezen aan de deelnemende organisaties/instanties kan er via het BOHK binnen die organisaties, indien nodig, een mentaliteitsverandering op gang worden gebracht. Men kan activiteiten gaan ontplooiën waardoor het voor de homoseksuele man of lesbische vrouw binnen defensie leefbaarder wordt. En dat is toch het doel van positief homo-emancipatiebeleid: een leefbaarder werkomgeving voor de individuele man of vrouw, en voor de groep homoseksuele mannen en lesbische vrouwen binnen defensie.

Klazien van Brandwijk Wiltjer

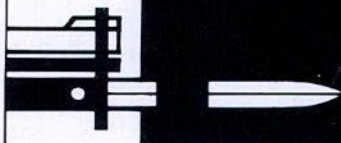

Homosexualiteit en Krijgsmacht (SHK) vergaderen zij een aantal keren per jaar. Ja en dan is het een wat taai verhaal. Simpel gezegd proberen wij, binnen het BOHK zover te komen, dat, als er een beleidsadvies inzake de integratie van homoseksuelen en lesbiennes in de defensie-organisatie door de minister van defensie is gevraagd, de deelnemende organisaties en instanties een gelijksoortig beleidsadvies aan de minister te laten geven. Immers, als er van verschillende kanten eenzelfde advies komt, is de kans dat het wordt overgenomen veel groter. Het BOHK is dus een platform, een contact-orgaan voor die groepen die er aan deelnemen.

Dan ondersteunt het BOHK het streven van de SHK naar integratie van homoseksuele medewerkers van defensie in de bestaande defensie-organisatie. Er zijn heel wat problemen rond die integratie, die voortkomen uit de structuur van de

PRIKKELS

BORDEEL

Het is alweer enige tientallen jaren geleden dat een schip van onze marine in de stad Napels afmeerde. Na wekenlange oefeningen op de Middellandse Zee, was het voor de passagierende militairen niet de hoogste prioriteit om musea te bezoeken. Het liep dan ook uit de hand in een buurt waar het aanbod van dames veel geringer was dan het aantal onzer schepelingen. Een jong marineofficier voelde zich geroepen regeland op te treden. Daarin slaagde hij uitstekend. Door goed overleg werd netjes gewacht, als in de wachtkamer van de ziekenboeg, vooraf aan de ontvangst door de Italiaanse dames. Bij terugkeer aan boord werd het optreden van de jonge

officier door de commandant niet gewaardeerd. De regelaar had bepaald geen onderscheiding verwacht, maar toch ook niet het ongenoegen van zijn baas.

Wat zou de reden zijn geweest, dat zo'n commandant daar geen waardering voor had. Mogelijk dezelfde reden als thans het tweede kamerlid Eimert van Middelkoop. Deze gereformeerde volksvertegenwoordiger stelde onlangs schriftelijke vragen aan de minister van defensie over een aantal marinemensen, die in hun vrije tijd een bordeel exploiteren. In antwoord op zijn vragen geeft de minister te kennen dergelijke nevenactiviteiten 'niet in overeenstemming met het militair ambt' te vinden. Verder stelde hij in zijn beantwoording dat 'inmiddels een van de betrokken officieren is opgedragen zijn nevenactiviteiten te beëindigen'.

Deze beantwoording roept meer vragen op, bijvoorbeeld of de overige militairen – mogelijk omdat ze een lagere rang hebben – wel met deze bijbaan door mogen gaan. Maar de belangrijkste vraag is toch wel welke bijbaan voor een militair wel in overeenstemming is met het militair ambt. Destijds was de bijbaan van verzekeringsagent ook in

strijd met de waardigheid van het militaire beroep. Het verzekeringsagentschap werd derhalve overgeschreven op naam van de echtgenote. De betrokken militair ging gewoon door met het afsluiten van verzekeringen en geen haan kraaide er verder naar.

Hier is dus sprake van acceptatie door de minister en dus niet meer in strijd met de waardigheid van de militair. Uiteraard heeft de stelling 'niet in overeenstemming met het militaire ambt' – waar het gaat om de bordeelexploitatie – ook met waardigheid te maken. Dat oordeel wordt dan gegeven door mannen over een vorm van dienstverlening, waar het overgrote deel van die mannengemeenschap gebruik van maakt. Op zijn zachtst gezegd kunnen we stellen dat dit hypocriet is.

Het zou juist een doorbraak kunnen zijn, indien militairen met hun leidinggevende ervaring hier een rol gaan vervullen. Niet op de laatste plaats zou dat positief zijn voor de medewerkers, die doorgaans afhankelijk zijn van leiding uit de onderwereld. Een aanzienlijke verbetering zou het juist zijn, indien het uit die sfeer gehaald zou kunnen worden. In goed overleg met de lokale overheid zou men van een legale publiekrechtelijke aangelegenheid kunnen spreken. Daarvoor kan een militair zelfs buitengewoon verlof verkrijgen.

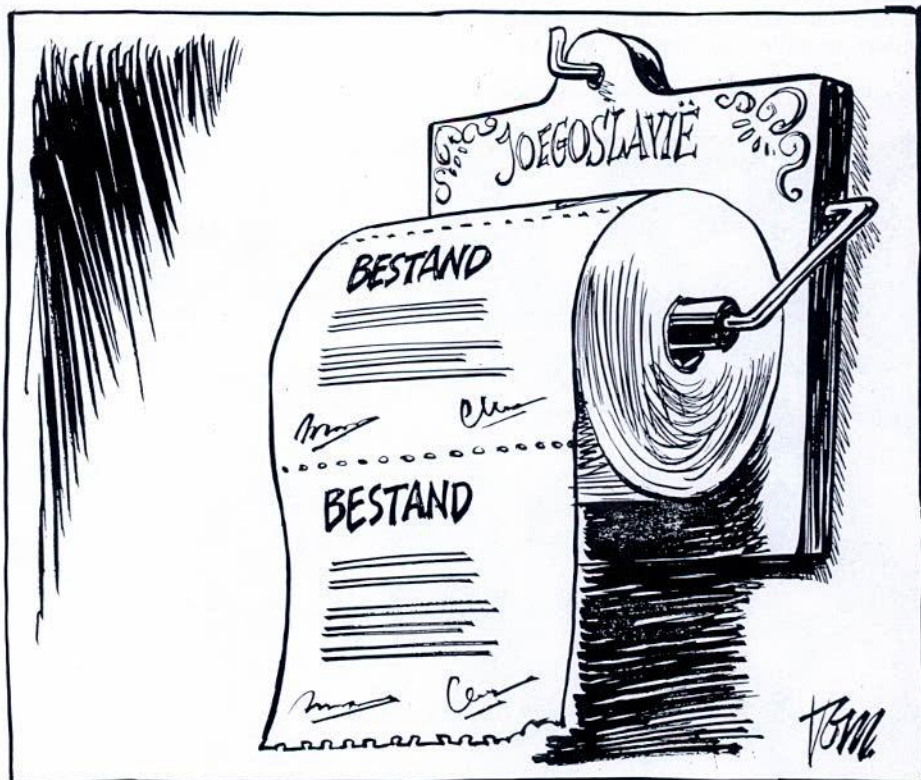
De jonge marineofficier was destijds in Napels zijn tijd ver vooruit. Maar de minister heeft te maken met een gereformeerd kamerlid. In diens woordenboek staat nog steeds 'een huis van ontucht' als hij kijkt achter het woordje bordeel.

Cor Out

EGO PUZZEL

De oplossing van de puzzel in het novembernummer was als volgt: 1-sleutel, 2-huurder, 3-beleggen. Hieronder een puzzel waarbij de vier juiste woorden zowel horizontaal als vertikaal dienen te worden ingevuld. De omschrijvingen luiden: 1-uitzuiger, 2-vergezellen, 3-bewoner van ver land, 4-plaats in Zeeland.

1		2		3		4
2						
3						
4						

HARTSEERLAND/ MIXED FEELINGS

Twee korte films over Zuid-Afrika

Op dit ogenblik rouleren in een klein aantal kwaliteits-bioscopen in ons land twee korte films, die samen een hoofdprogramma vullen. Politiek geladen films, van en met vrijwel onbekende mensen. Geen publiektrekkers dus. Was dat maar waar. Want zowel *Hartseerland* als *Mixed Feelings* zouden eenzelfde distributie moeten kunnen krijgen als *Cry Freedom* of *A Dry White Season*. Ze gaan namelijk over precies hetzelfde onderwerp: de situatie in Zuid-Afrika waar een blanke minderheid, met de hand op de bijbel, vecht voor 'hun' land en 'hun' recht.

In *Hartseerland*, gemaakt door de 32-jarige Saskia Vredeveld, onder redactie van de even oude Bart de Graaf, worden we op een onthutsend directe manier geconfronteerd met wat we natuurlijk eigenlijk allemaal al wisten: een kleine groep blanke Afrikaners, regelrechte afstammelingen van de Boeren die het land naar hun idee negentig jaar geleden op de Britten veroverden, bereidt zich voor op de tijd dat de idealen van Nelson Mandela verwezenlijkt gaan worden. Van kiesrecht voor de zwarten willen zij niets weten. Ze verachten De Klerk om zijn soepele houding jegens de verlangens van de zwarten. Ze beschouwen zichzelf als het uitverkoren volk en zijn bereid om hun positie ten koste van alles te verdedigen. Terwijl de blonde, vriendelijke moeders met de kinderen thuisblijven (een pistool in de band van de rok, dat wel...) gaan de toegewijde vaders op militaire oefening. We zien

verder opruiende toespraken van de afstotelijke, extreem-rechtse leider Eugene Terre-Blanche. Het meest verbijsterende in deze documentaire is wel dat de groep mensen die hier wordt geportretteerd, werkelijk gelooft dat God aan hun kant staat. Ze hebben alles waar ze voor strijden, regelrecht uit het Boek der Boeken. Wat hen voor ogen staat is een eigen staat, precies als de Joden in Israël. Dat lijkt overigens nog de minst riskante oplossing, want als het ooit tot een democratie zou komen in Zuid-Afrika en deze volgelingen van Terre-Blanche zouden hun zin niet krijgen, dan is de ramp niet te overzien.

De tweede film, *Mixed Feelings*, is minstens zo onthutsend als de eerste. De Nederlandse cineaste Karin Junger, getrouwd met de Surinamer Walther en moeder van de kleine donkere Winston, reist met man en kind naar Zuid-Afrika,

omdat ze daar Annette Heunis en haar man Jerry Tsie wil opzoeken. Annette veroorzaakte drie jaar geleden in het plaatsje Odendaalsrus, in de zeer behoudende provincie Oranje Vrijstaat, enorme opschudding door verliefd te worden op een zwarte jongen. De blanke gemeenschap stootte haar uit, door de zwarte gemeenschap waar ze nu deel van uitmaakt, is ze volledig geaccepteerd. Zij werkt bij een kerkgenootschap, Jerry geeft sportlessen. Naarmate Karin Junger en haar man Walther meer horen over het drama van Annette en Jerry en merken hoe er op hun eigen gemengde huwelijk wordt gereageerd, groeit hun nieuwsgierigheid naar het jonge stel. Wanneer Annette en Jerry spraakzamer worden, wordt ook het tweede drama achter deze geschiedenis zichtbaar. Want Annette, eenmaal alleen met Karin Junger en op vertrouwelijke voet met de cineaste, vertelt hoe de vork werkelijk in de steel zit. Ze is al lang niet meer gelukkig in haar huwelijk, alleen op heel andere gronden dan haar blanke achterban denkt. Jerry blijkt Annette, nu hij met haar getrouwd is, helemaal niet meer als 'blank' te zien, maar uitsluitend als 'vrouw'. En in zijn optiek is dat: minder dan hij. 'Vrouwen zijn nu eenmaal ondergeschikt aan ons', zegt hij tegen Walther. 'Ze hebben kleinere hersens, daar komt het van. Ze moet doen wat ik zeg, ik ben de man.' Annette verbitert tegen Karin: 'Ik ben degene die hier het geld binnenbrengt, maar hij ziet me toch als ondergeschikt. Ik heb al mijn studies afgemaakt, hij heeft niets afgerond. Ik knap helemaal af op zijn opvattingen, ik wil eigenlijk weg...'

Dat zal voor Annette een harde dobber worden, want ze beseft dat in dat geval al die mensen die van tevoren riepen dat het nooit iets zou worden tussen een blanke en een zwarte, zullen denken dat ze toch gelijk hebben gekregen.

Saskia Vredeveld, die *Hartseerland* maakte, woonde zelf tot haar zestiende in Zuid-Afrika: 'Als ik in Zuid-Afrika ben, voel ik me Nederlandse en hier in Nederland is het vaak precies andersom. Ik denk dat dat nooit meer helemaal overgaat. Ik weet ook niet of ik niet precies zoals mijn blanke vriendinnen was geworden, als ik gewoon in Zuid-Afrika was gebleven.'

Beide vrouwen hebben met hun films geprobeerd om de situatie in Zuid-Afrika aan de kaak te stellen, maar hun doel was evenzeer om Europa een spiegel voor te houden. Karin Junger formuleert het zo: 'Hier bestaat apartheid dan wel niet officieel, zoals in Zuid-Afrika, maar de meeste Nederlanders hebben geen enkele Surinamer of Turk in hun kennissenkring.' Kortom, een filmprogramma dat hopelijk later ook door de televisie zal worden uitgezonden en dat veel mensen aan het denken zal zetten.

Leo van Opzeeland

FILM IN 'T KORT

VERHALEN DIE IK MEZELF VERTEL

Na een langdradig en pretentieuus voorfilmpje, Lieve van Derk Visser, ontrolt zich *Verhalen die ik mezelf vertel*, een nieuwe Nederlandse speelfilm die dus onze welwillende aandacht verdient. Het gegeven is intrigerend genoeg: een jongen verliest zich in fantasieën, als zijn vriendin naar haar werk is en hij nog wat nadoezelt in bed. De ene keer is hij een gangster, een andere keer ziet hij zichzelf in een ziekenhuis waar een verpleegster enigszins buiten haar boekje gaat. Dan weer neemt hij als vrachtwagenchauffeur een mooie liftster mee en ontspint zich een wilde romance. Interessant wordt het, als we kennismaken met de vrienden van de hoofdpersoon: zijn buurvrouw, de liftster uit zijn droom en haar echtgenoot. Tijdens een weekend aan zee vertelt de man, dat zijn vrouw in Spanje noodgedwongen met een vrachtwagenchauffeur is meegelift, en dat het volgens hem niet bij liften is gebleven...

Peter-Paul Muller en Ellen van Rijn in *"Verhalen die ik mezelf vertel"*.

Als regisseur Heddy Honigman tenminste dit intrigerende gegeven zelf had bedacht, was er nog iets te prijzen geweest in haar film. Maar nee, dat ontleende ze aan de Argentijnse auteur Julio Cortazar. Zij hoefde er dus met haar team alleen maar een boeiende film van te maken, en dat is maar ten dele gelukt. De leerlingen van de eindexamenklas van de toneelschool in Maastricht spelen de rollen over het algemeen tam en traag, zoals ook de hele produktie zich weinig geïnspireerd voortsleept. Wat een sprankelende, prikkelende erotische vertelling had kunnen worden, werd in handen van Honigman een loodzwaar drama vol niet waargemaakte beloftes. Van iemand die al een redelijke staat van dienst heeft, hadden we wel iets meer verwacht.

WINCKELMANNS REISEN

Uit Duitsland komt deze maand een prachtige, kleinschalige tragikomedie, die geheel in zwart-wit is opgenomen. Hoofdpersoon is Winckelmann, een al wat oudere vertegenwoordiger in shampoo. Hij is van zijn vrouw gescheiden, maar houdt eigenlijk nog steeds van haar. Zijn relatie met de veel jongere Aline, een barmeisje met ambitie, lijdt daaronder. Winckelmann beseft wel dat Aline meer van hem verwacht, maar hij kan nu eenmaal geen ijzer met handen breken. Dan krijgt hij onverwacht het dochttertje van zijn eerste vrouw te logeren. Die gebeurtenis blijkt de aanzet tot een aantal stroomversnellingen in zijn leven.

Wolf-Dietrich Sprenger als Winckelmann en Mine-Marei Wiegandt als zijn logeetje Rosa.

Winckelmanns Reisen is een tragische film zonder dat je er echt treurig van hoeft te worden. Alle hoofdpersonen weten best dat het leven nooit helemaal zal worden wat ze hoopten, maar daar hebben ze op hun manier best vrede mee. Juist die wat laconieke verteltrant maakt de film tot een juweel. Regie was van Jan Schütte.

UNE AFFAIRE DES FEMMES

In het kielzog van Madame Bovary van Claude Chabrol, die eindelijk in onze bioscopen is gaan rouleren, kwam ook de al uit 1987 daterende film *Une Affaire des Femmes*, eveneens van Chabrol, naar ons land. In beide films

Isabelle Huppert (l) en Marie Trintignant in *"Une Affaire des Femmes"*.

speelt Isabelle Huppert de hoofdrol. Als Bovary kon ze me maar matig bekoren, en ook in *Une Affaire des Femmes* is ze een weinig innemende persoonlijkheid.

Dat doet natuurlijk niets af aan het feit dat ze een van de sterkste actrices is die Frankrijk op dit ogenblik te bieden heeft. Ze schrikt er niet voor terug om antipathieke types te spelen, die ze toch de nodige nuancerings weet mee te geven. In *Une Affaire des Femmes* is ze een Franse huisvrouw die het met haar twee kinderen in de oorlog moet zien te rooien. Op een dag komt haar zwangere buurmeisje bij haar om raad. Ze besluit haar te aborteren en krijgt als beloning een grammofoon. Later krijgt ze, via een vriendin die tippelt, meer 'klanten' toegespeeld en ze besluit ook om een kamer in haar huis af te staan waar diezelfde vriendin haar werk kan doen. Een opportuniste, die er ook maar het beste van probeert te maken, meer is ze niet. Als haar man terugkeert van het front, heeft ze totaal geen belangstelling meer voor hem. Ze bedriegt hem met een louché scharrelaar. De echtgenoot neemt wraak, maar kan niet voorzien wat hij daarmee veroorzaakt... *Une Affaire des Femmes* is een somber sfeerbeeld over kleine mensen in een afschuwelijke tijd. Huppert werd in 1988 in Venetië bekroond voor haar sublieme hoofdrol.

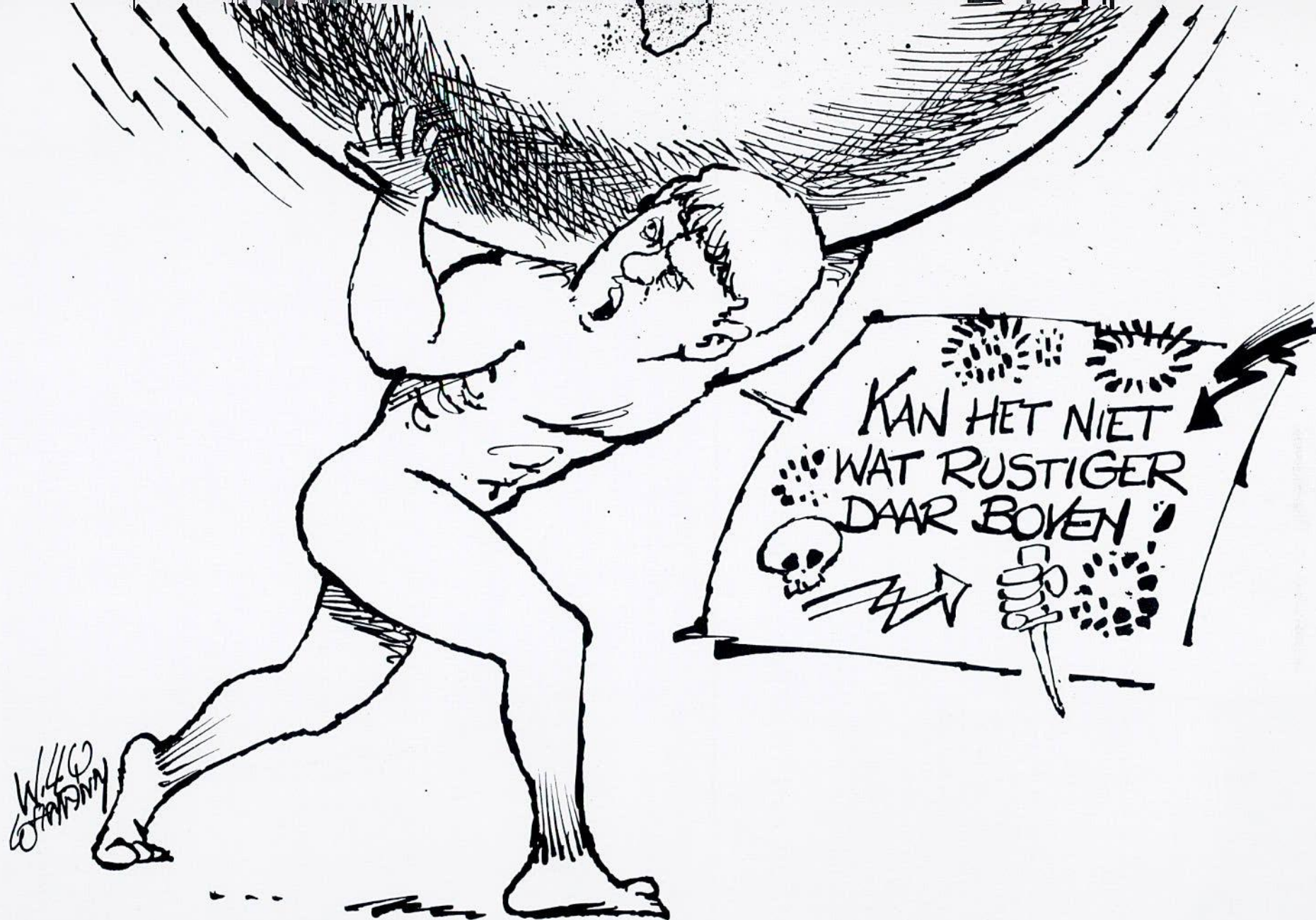
Charlie Sheen en Valerie Golino in *"Hot Shots!"*

HOT SHOTS!

Een beetje lachen mag ook nog wel deze maand en dat lukt aardig bij *Hot Shots!* De film is één lange parodie op allerlei Amerikaanse succesfilms en reclamespots. Maar ook als je niet alle verwijzingen herkent, al liggen ze er vaak heel dik bovenop, dan blijft 't het soort ongein waar ze in Amerika patent op hebben. Wie heeft genoten van *The Naked Gun* en *Air Plane* weet genoeg. Charlie Sheen speelt een testpiloot, die zijn werk niet goed kan doen doordat hij met een trauma worstelt in verband met zijn vroegere vader. Hij neemt een psychiater in de arm, een verleidelijke donkerharige, die wel weet hoe ze die jonge vliegenier aan de praat moet krijgen... Charlie Sheen en Valerie Golino spelen de hoofdrollen. Melig vakwerk van Jim Abrahams.

L.v.O.

GEDICHT

Volgens sommigen is het Aquariustijdperk begonnen in 1962, op het moment dat de eerste single van The Beatles *Love Me Do* verscheen. Wel staat vast dat 't het begin was van een periode, waarin The Beatles met hun muziek, gedrag en denken een hele generatie zouden beïnvloeden. John Lennon's *All You Need Is Love* werd de mantra van de love-generation. George Harrison schreef zijn *Within You Without You* (van Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band) op Indiase muziektönen. Deze muziek en hun overgave aan de transcendente meditatie van de Maharishi Mahesh Yogi leidde tot een massale belangstelling voor Oosterse muziek, filosofie, meditatie en yoga. Lennon en Harrison schreven nog

vele songs met een filosofische en levensbeschouwelijke inhoud, ook na het opheffen van The Beatles begin 1970. Lennon's *Imagine* en Harrison's *My Sweet Lord* liet bij velen een onuitwisbare indruk achter. De mooiste woorden en zinnen uit hun songs zijn nu – in het Engels en Nederlands – opgenomen in het boekje **Woorden van Wijsheid** in de Lotus-reeks van Ankh-Hermes, samengesteld, vertaald en van een voorwoord voorzien door Rob Pullen.

Een inspirerend boekje, ook voor na-Beatles-geborenen!
John Lennon/George Harrison: Woorden van wijsheid. Ankh-Hermes, Deventer 1991. 120 blz. f 19,50 (FS)

Het is gemakkelijker
 een leugen te vertellen
 dan de waarheid
 Het is gemakkelijker
 een vlieg te doden
 dan hem te laten gaan
 Het is gemakkelijker
 kritiek te hebben op een ander
 dan jezelf te zien

See Yourself/George Harrison

Wanneer je één bent
 Echt één
 Dan krijg je dingen gedaan
 zoals ze nog nooit zijn gedaan
 Daarom, ga door

Hold On/John Lennon

Oorlog is voorbij!
 Als je het wilt
 Oorlog is voorbij!
 Nu!

Happy Xmas (War Is Over)/John Lennon

Woorden van wijsheid van John Lennon en George Harrison

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon kantoor	Telefoon huis
Harderwijk	R.O. (Ronald) Battes	03410-23911, tst. 2532	03417-56628
't Harde	L.J.H. (Lex) Beekers	05255-2727, tst. 2087	038-212656
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-352913	013-556060
Seedorf (BRD)	J. (Jacques) v.d. Blink	09-4942817510, tst. 2285	09-4942848629
Nunspeet	J. (Jan) den Boer	05771-1341, tst. 2492, b.g.g. 2498	03210-18934
Rotterdam	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer	010-4539911, tst. 341 of 381	03480-14787
Arnhem	E.Y. (Ellen) Bremer	085-718911, tst. 335 b.g.g. 334	08308-21867
Utrecht	M. (Metske) Dekkinga	030-366444/45	033-803142
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	05210-15422, tst. 2643	05220-62273
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	02230-56662 of 54502	072-641080
Amsterdam/Den Helder	J.J.H. (Hans) Floris	02230-54502 of 52089	02208-13336
Seedorf (BRD)	R.P. (Rob) Geene	09-4942817510, tst. 2285	09-4942812470
Den Helder	J.J. (Jaap) Geuze	02230-54502 of 52089	075-703705
Steenwijk	W.H. (Wim) Heij	05210-15422, tst. 2643	05210-13657
Gilze Rijen	C.H. (Kees) v.d. Hilst	01612-93000, tst. 2342	013-425425
Den Helder	C.C. (Tineke) Hundling	02230-54502/52089 of 52405	02991-3525
Venlo	S.P.J. (Stef) Kessels	040-352913	04760-74188
Blomberg (BRD)	F.G. (Frits) v.d. Kolk	09-4952358150 of 09-495235509259	09-4952356621
Hohne (BRD)	B.J.T. (Ben) v.d. Linden	09-4950518021, tst. 480	09-4950514322
Schaarsbergen	J.J. (Joan) Merens	085-532774	085-458917
Amersfoort	B.M. (Beernoud) Moojen	033-638622, tst. 4221	035-234907
Stolzenau (BRD)	J.G.J. (Jan) Nauts	09-495761704290	09-495761687
Assen	W. (Wim) Reinders	05920-58499	05921-41499
Nijmegen	P.W.M. (Peter) Samwel	080-276911, tst. 154	080-563833
Vught	G. (Gerards) Snels	073-881000 tst. 1564	080-605499
Breda	J.W.F. (Jan) Sulman	076-273341	076-872688
't Harde	G.J. (Gerrit) Vlietstra	05255-2727, tst. 2087	05250-3791
Hoofdraadsman	K.S. (Kees) Roza	03404-14436	020-6323785
Stafradsman	F. (Frank) Spoelstra	03404-14436	05709-2575
Coornherthuis			
(vormingswerkster)	C. (Carine) van Hinte	03404-14060	–
(raadsman/directeur)	A.H.T. (Ad) Hornis	03404-14060	030-937808
(raadsman)	M.C. (Mart) Vogels	03404-14060	033-952099
(vormingswerkster)	M. (Marijke) v.d. Stigchel	03404-14060	–

DE VLUCHT VOOR DE COMPUTER

De Spartathlon van Athene, de triathlon van Hawaï, de marathon van New York. Wat precies het verschil is tussen thlon en thon is nog onopgehelderd, maar het gaat in ieder geval om extreem, om niet te zeggen krankzinnig lange inspanningen. Met de Nederlandse zot Martin Feijen als exponent van het alleruiterste. Hij was onlangs een van de tien deelnemers aan een vijf-voudige triathlon in Den Haag. En hij zegevierde. Het gebeurde op komkommerdagen en de gekte van Feijen kwam daarom in de dagbladen uitgebreid aan de orde.

Feijen is automatiseringsdeskundige. Misschien zegt dat het nodige. We zien een heer met ingevallen konen 's morgens vroeg achter de computer plaatsnemen. Om 8.15 uur wordt hij reeds geacht iets te automatiseren. Maar wat? Hij drukt de toets 'enter' in en loopt de 'software' door, die met een oneindig aantal 'bytes' in zijn hoogst geavanceerde apparaat zit verborgen. Om half negen ontdekt hij het probleem, waar hij de dag daarvoor nog niet geheel was uitgekomen: hoe moet de nieuwe fitness-afdeling van zijn bedrijf worden geautomatiseerd?

Geautomatiseerde fitness

Een heidense klus inderdaad. Zijn superieuren hebben de corporate fitness, de bedrijfsgezondheid, ontdekt. In Amerika bleek de produktiviteit met tien procent toegenomen, zodra werknemers de mogelijkheid kregen voor of tijdens het werk een speciaal daartoe ingerichte fitness-ruimte te bezoeken. De kantine waar slechts cholesterol in de

verkoop was, werd verbouwd tot afbraakplaats van calorieën: een roeiergometer, een loopband, Schnell-apparaten en een instructrice met haarband en tangaslip die de hele dag aerobics voordeed.

De toeloop in Feijens bedrijf was enorm. Zeshonderd aanmeldingen, bijna een derde van het personeel. Het enige probleem was de diversiteit aan belangstelling. Veertien procent wilde tafeltennissen, een kwart wenste de bewegingen van de dame met de haarband na te doen en zestien inschrijvers hadden zelfs een exclusieve voorkeur voor bodybuilding onder deskundige leiding. Feijen had de opdracht de zeshonderd formulieren te inventariseren. En misschien kon hij een programma ontwerpen, waarmee het bedrijf aan ieders wensen tegemoet kon komen.

Verslindende draken

Twee uur lang staarde Feijen met onmiskenbare tegenzin naar zijn beeldscherm. Misschien zou hij nieuwe inspi-

ratie vinden tijdens de koffiepauze. Maar het gesprek ging slechts over een onderneming die geheel los stond van het bedrijf: de vijfvoudige triathlon die hij in Den Haag zou afwerken. De collegae-beeldschermtuurders dromden samen. 'Ja, jongens het is gekkenwerk', gaf Feijen toe, 'als ik train, zie ik soms spoken achter een boom tevoorschijn komen. Werkelijk waar. Ik begrijp de kritiek, ik geef toe dat ik niet normaal ben. Ik weet zeker dat ik in Den Haag verslindende draken zal zien die er helemaal niet zijn. Maar is dat toetsenbord van ons niet een even verslindende draak?'

Naarmate hij meer het middelpunt van de discussie werd, raakte Feijen duidelijker op dreef. Hij sprak over het tergend afstompende werk waartoe het bedrijf hem verplichtte en de bevrijding die hem ten deel viel, als hij in de vrije natuur de grenzen van zijn uithoudingsvermogen aftastte. 'Jongens, dat is een onbeschrijflijk goed gevoel', zweefde hij, zich allengs meer een dichter voelend. 'Je bent alleen, alleen met de dood, alleen met het leven. Als ik zwem, voel ik de vrijheid van een exotische vis, als ik fiets de vlucht van een vogel en als ik loop de nabijheid van het eeuwige leven.'

Maar midden in zijn lyrische uitwijding werd Feijen wreed gestoord door de zoemer die het personeel van de automatiseringsafdeling sommeerde de plaatsen achter het scherm weer in te nemen. Nog anderhalf uur moest hij. Daarna ving de middagpauze aan, die ditmaal geheel benut zou worden voor het hardlopen.

Hawaïaanse hitte

Ooit had hij gelezen dat marathonloper Marti ten Kate, de computerprogrammeur, zijn beste ideeën kreeg tijdens het lopen. Hij herkende dat. Allemaal een kwestie van bevrijding.

En was niet ook Ron Teunisse een lichtend voorbeeld? 250 misantropische kilometers lopen in de Griekse nacht? Die Spartathlon zou hij ook nog wel eens willen volbrengen. Maar dan een dubbele Spartathlon, of een vijfvoudige. Maar waar haalde hij de sponsor vandaan? Als zijn eigen bedrijf iets scheutiger was geweest, had hij immers al lang ook tussen de lavavelden van Hawaï gelopen. Natuurlijk, een enkelvoudige triathlon was een peuleschil, maar de Hawaïaanse hitte scheen toch iets bijzonders te zijn.

Plotseling daagde iets bij Feijen. Ook hij dacht al langere tijd na over het verschil tussen thlon en thon. Maar nu wist hij het zeker: de marathon, 25.000 deelnemers in New York, nog meer in Londen, 10.000 in Rotterdam. Raar uitgedoste mensen, obers, lakeien, demonstranten, soldaten met volle bepakking. En bijna allemaal voltooiden die mallothen de marathon. Het kon niet anders of die 42.195 meter hardlopen stelde echt niets voor. De ware vlucht voor de computer was heel wat minder eenvoudig.

Hans van Wissen

ASTER AWEKE EN MARISA MONTE ONLANGS IN NEDERLAND

Zangeressen uit Ethiopië en Brazilië voor het voetlicht

Sinds een aantal jaren dringt in de Westerse wereld het besef door dat ook landen in Afrika, Azië en Zuid-Amerika een bloeiende popmuziek-cultuur kennen. Wereldmuziek is de term waarmee de niet-westerse pop doorgaans wordt aangeduid. Toch is er tot op heden niet echt sprake van een definitieve doorbraak van de wereldmuziek in Nederland. Desalniettemin worden in deze EGO twee wereld-zangeressen voor het voetlicht gehaald die onlangs in het kader van de 7e Nijmeegse Music Meeting Nederland aandeden: Aster Aweke uit Ethiopië en Marisa Monte uit Brazilië.

Door allerlei muzik kenners wordt al jarenlang de doorbraak van de wereldmuziek aangezegd. De realiteit laat echter zien dat de wereldmuziekgolf zich vooralsnog beperkt tot een kleine groep liefhebbers. Af en toe is er hitsucces, zoals bijvoorbeeld voor Mory Kante uit Guinee die een nummer één hit scoorde met *Yeke/Yeke*.

Music Meeting

Dat het potentieel van interessante muziek zich ver buiten ons begrensd Westers blikveld uitstrekt, bewijst het programma van de jaarlijks gehouden Music Meeting in Nijmegen keer op keer weer. Dit jaar gaven een negental formaties acte de présence met bezettingen bestaande uit muzikanten uit allerlei windstreken: Spanje, Ghana, Groot-Brittannië, Ierland, Turkije, Frankrijk, Kameroen, Ethiopië, Palestina, Egypte, Italië, Nederland, Brazilië, de Verenigde Staten, Zaïre en Kenia. Een van de artiesten die in het weekeinde van 2 en 3 november op de Nijmeegse planken stond had 1973 een klein hitje in Nederland: Manu Dibango uit Kameroen. Zijn hit *Soul Makossa* kwam ruimschoots aan bod tijdens het dampende optreden dat Manu als afsluiting van de eerste dag van de Meeting verzorgde. Net als bij de afsluiters van de tweede dag, de Zairees/Keniaanse groep Virunga, was het tijdens zijn show dansen geblazen. Maar er was nog meer moois te zien en te horen tijdens de Nijmeegse wereldmuziek-tweedaagse. Twee uitzonderlijke parels uit het sieradendoosje van de Music Meeting heten Aster Aweke en Marisa Monte.

Aster Aweke: intensiteit en emotie

In Ethiopië is de naam Aster Aweke een begrip. Bovendien lijkt haar ster rijzen in Europa en de Verenigde Staten, waar ze sinds negen jaar woont. Haar

muziek verenigt Westerse met Afrikaanse elementen. Het resultaat is een soort moderne Afrikaanse pop die door het typische zwevende, bezwerende stemgeluid van Aster onmiskenbaar

Aster Aweke

Afrikaans klinkt. Aster Aweke's vocale stijl klinkt wellicht in eerste instantie vreemd in westerse oren. Wie zich echter voor haar zang openstelt moet zich meestal gauw gewonnen geven voor zo veel intensiteit en emotie.

Op het onlangs in Nederland, via Munich Records, uitgebrachte album *Kabu* krijgt Aster's stemgeluid voornamelijk een jazz-achtige begeleiding. Het album bevat zowel snelle nummers als ballads. De line-up van de band die haar begeleidt op haar album bestaat uit bas, drums, keyboards, trompet en saxo-

Marisa Monte

foon. De band waarmee Aster Aweke in Nijmegen optrad kende dezelfde samenstelling. Deze vijfmans formatie liet zich bij tijd en wijle te sterk gelden, waardoor Aster enigszins in haar vocale ruimte werd beperkt. Desalniettemin gaat Aweke's optreden als gedenkwaardig in de boeken. Met name het titelnummer van het album, de ballad *Kabu*, maakte indruk. Aster Aweke's muziek is moderne Afro-pop. Het blijft onbegrijpelijk en onvergeeflijk tegelijk dat de internationale muziekindustrie en onze nationale radio en televisie zo weinig aandacht schenken aan de muziek van juwelen als Aster Aweke. Hopelijk openen festivals als de Music Meeting in de toekomst in die contreien wat meer oren en ogen.

Marisa Monte: superster

Het is de Braziliaanse zangeres Marisa Monte in eigen land in ieder geval gelukt om de aandacht van een grote maatschappij op zich te vestigen. Haar platen worden daar uitgebracht door de multinationale platenmaatschappij EMI. Dat heeft haarzelf zowel als EMI geen windeieren gelegd. Van haar de-

buutalbum *Marisa Monte* werden in haar eigen land maar liefst 360.000 exemplaren verkocht. Dat betekent echter niet dat haar platen ook de aandacht krijgen van EMI-vestigingen in andere landen. Zo moest de Nederlandse EMI-vestiging door een van de organisatoren erop gewezen worden dat Mrs. M.M. in Nederland zou optreden. Van haar nieuwe plaat *Mais* bleek ook nauwelijks iemand op de hoogte... Het nummer *Beija Eu* staat inmiddels al weer nummer één op de Braziliaanse hitparade. In eigen land is Marisa Monte een superster.

Minstens zo interessant als de zakelijke kant van Marisa Monte's succes-story is haar muzikale kunnen. 'La Monte' ontpopte zich op het podium van de Nijmeegse Vereniging als een diva in spé. Onder de begeleiding van een volledige popband vertolkte ze schijnbaar moeiteloos een heel scala van songs waarin een groot aantal invloeden waren terug te herkennen: oorspronkelijke Braziliaanse volksmuziek tot Italiaanse pop en Amerikaanse jazz en soul. Zo bevatte een van haar songs een knipoog naar Sly en the Family Stone middels

een citaat uit diens hit 'Family Affair'.

De nu 21-jarige Marisa geniet sinds haar 14e jaar muziekonderricht. Ze verbleef zelfs korte tijd in Italië voor operalessen.

Alhoewel goed onderwezen vocalisten lang niet altijd de beste popzangers of -zangeressen worden, lijkt dat voor Marisa Monte wel op te gaan. Ze heeft er in ieder geval een loepzuiver stemgeluid aan overgehouden. De latin-sound die Marisa Monte en haar band in Nijmegen liet horen is boeiend, knap en creatief. De puristen die in de wandelingen haar muziek met die van de Miami Sound Machine vergeleken hadden dan ook niet goed geluisterd. Het is te hopen dat een eventuele drang naar internationaal succes niet ten koste zal gaan van haar originaliteit en creativiteit.

Marisa Monte bleek overigens ook een bühnepersoonlijkheid van formaat, ze koppelt een oogverblindende schoonheid aan een enorme dosis vocaal talent. Overigens viel er ook volop mannelijk schoon op het podium te zien. Twee donkere, strak in het vel zittende achtergrondzangers, Tohé en Zeppa, vertolken een bijzonder boeiende dans-act op momenten dat er op de achtergrond niks te zingen viel.

Volgend jaar is er weer een Music Meeting in Nijmegen, op 31 oktober en 1 november.

Paul Rutten

EO-KUNST UIT RUSLAND POPULAIR

Pavel Khoroshilov, de topman van het Russische kunstenaars-verband Sojuzkhudozhexport, beent met grote stappen door de reusachtige hallen van de Keulse Messe. November 1991. Art Cologne heeft zojuist zijn poorten geopend voor genodigden. En masse verdringen zij zich in de gangen langs de stands, waar 200 galeries uit negentien landen werk van ruim 1500 kunstenaars aan de man proberen te brengen.

Khoroshilov, groot, fors, sympathiek en ijdel, gedraagt zich geroutineerd in deze kunstmalee. Een VIP. Hij leidde in 1988 de veiling van Sotheby's in Moskou, die als een brisantbom insloeg in de internationale kunstwereld. Helaas: ze was tevens de bron van het vervolgens wijdverbreide misverstand, dat de begeerte naar hedendaagse Russische kunst in het westen een welhaast orgastisch karakter heeft gekregen.

De veiling was vooral het domein van snobs. Zoals van de zanger Elton John, biedend via de telefoon op een schilderij van Igor Kopystianski, dat hij voor 65.000 dollar kreeg. Nog onwaarschijnlijker was de prijs van 415.000 dollar, die werd neergegeld voor een doek van de in het Westen onbekende Grisha Bruskin. De media kregen aanvallen van hyperventilatie bij het horen van deze bedragen en vele Russische kunstenaars hadden visioenen over kippen, die voor eeuwig gouden eieren zouden leggen.

Belangstelling neemt af

Khoroshilov is sinds drie jaar regelmatig op de grote kunstbeurzen in Europa te vinden: een van de gezichten van het einde van de koude oorlog. Hij heeft een stempel gezet op de trek naar het westen van de nieuwe Russische avantgarde die zich niet meer volgens de richtlijnen van de staat hoefde te uiten en de grote klappen dacht te maken. Maar hij moet nu ook erkennen: de werkelijkheid is anders. Op zijn veiling werd een hoge prijs betaald voor emotionaliteit. Al tijdens de beurs Glasnost & Perestrojka in Barcelona in het na-jaar van 1990 bleek de markt voor deze kunst weggevaagd.

In Keulen wordt dat beeld op de kunstbeurs meer dan bevestigd. 'De belangstelling voor Russische kunst is in Duitsland eerder relatief gering', merkte de Berlijnse galeriehoudster Eva Poll op. 'Dat geldt ook voor de musea, die met uitzondering van het museum Ludwig in Keulen zeer terughoudend zijn. Men ziet het als een voorbijgaand modeverschijnsel, waarover men niet al te hysterisch moet doen. Vele Russische kunstenaars denken dat ze in het Westen ineens beroemd zijn geworden. Ze zijn gek gemaakt door de prijzen bij de vei-

ling van Sotheby's en ze denken dat ze veel geld kunnen verdienen. Maar dat is geen realiteit. Het is niet anders dan in het westen. Ik krijg dagelijks kunstenaars over de vloer, maar het meeste werk mist artistieke kwaliteit. Dat is in de Sovjet-Unie net zo'.

Eva Poll reisde zelf eind 1987 naar Moskou. Na een lange speurtocht viel haar oog op de schilderijen van vier haar tot dan toe onbekende kunstenaars: Igor en Svetlana Kopystianski, Igor Ganikovski en Maksim Kantor. Ze legde persoonlijk contact met hen en werkte zich vervolgens via de Mezhdunarodnaya Kniga door de bureaucratische rompslomp heen. In de loop van 1988 kreeg ze de eerste vier schilderijen binnen en eind 1988 presenteerde ze die prominent op de kunstbeurs in Keulen. 'Maar ik heb er sindsdien ondanks mijn inspanningen pas een verkocht, dat is toch een teken,' zegt ze.

Niet echt vernieuwend

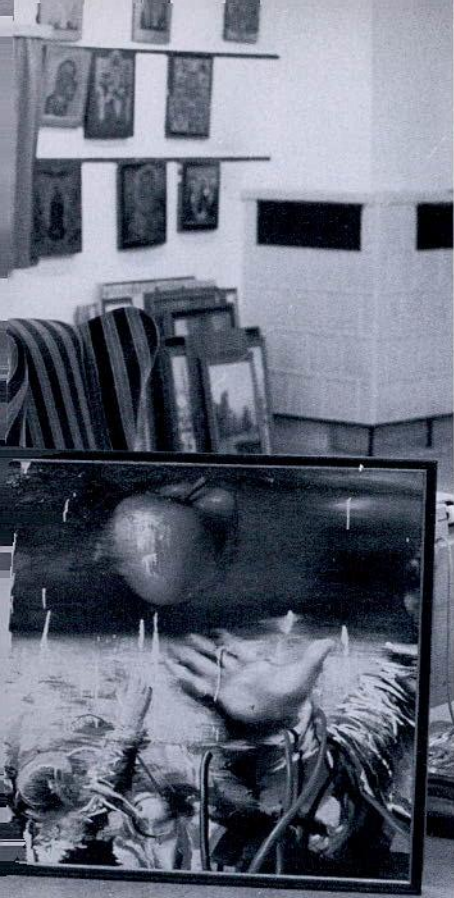
Scheef is ook het etiket, dat in het westen gemakshalve op de nu naar boven borrelende Russische kunst wordt geplakt. Het is onjuist de kunstenaars uit het onofficiële circuit te betitelen als avantgarde. Door een aantal van hen wordt werk vervaardigd van een zeer behoorlijk tot uitstekend niveau, maar

Het schilderij 'Kropotkinskaja Street' van G.P. Kitschigin uit 1988. Voor die tijd kwamen dergelijke sombere straatbeelden niet naar het westen waar het nu wordt aangeboden voor 10.000 gulden.

het is niet echt vernieuwend, in ieder geval niet volgens de internationale kunstmaatschappij. Het vernieuwende geldt hoogstens in de eigen regionale of nationale omgeving.

De realiteit is, dat een groep van niet meer dan enkele tientallen kunstenaars in het westen een kans heeft om tot de top door te dringen. Dat is niet veel wanneer men het afzet tegen de aanwezigheid van 6.000 kunstenaars in Moskou en omgeving, 4.000 in Leningrad of 400 in Minsk. Wil de Russische kunst echt toekomst krijgen, dan zullen de onofficiële van vroeger (de officiële van nu) en de officiële van vroeger elkaar moeten vinden. De

'Moskou Dammerung' van S. Schlabin uit 1986. In die tijd durfden schilders iets van de troosteloosheid van hun omgeving af te beelden

argwaan is nu nog groot, maar het bereiken van kwaliteit in de beeldende kunst kan nu eenmaal niet zonder achterban en voedingsbodan.

Kunsthandelaar Nicolay

De export van eigentijdse kunstwerken uit de Sovjet-Unie had in de post-stalinistische tijd een gemonopoliseerd karakter. Veruit het belangrijkste kanaal was de handelaar R. Nicolay & Son in het Westduitse Sobernheim. Nicolay had al jaren een goede relatie met instanties in Moskou als handelaar in olie en olieprodukten, toen hem werd gevraagd of hij ook Russische kunst in het westen kon verkopen. Dat leidde in

R. Nicolay jr: "Geen verlengstuk van het aparatuur".

1956 tot een overeenkomst met de staatskunstenaarsorganisatie KNIGA, waarbij hij werd aangesteld als alleen-vertegenwoordiger in de Bondsrepubliek en Zwitserland. Dat contract is thans nog van kracht. Een en ander resulteerde in een stroom van duizenden werken van kunstenaars uit het officiële circuit naar het westen, waarvan Nicolay er jaarlijks gemiddeld zo'n duizend zegt te verkopen.

Op het schitterende landgoed Birkenhof in Sobernheim, waar de familie Nicolay met have en goed in een zevental villa's verblijft (schoonzoon Wolfgang Baum: 'Het vermogen is vergaard in de olie, niet in de kunst'), heerste enige tijd ongerustheid over de nieuwe ontwikkelingen. Die angst is inmiddels verdwenen. 'Het merkwaardige is, dat juist de belangstelling voor de kunst die wij altijd hebben verhandeld groeit,' zegt Robert Nicolay jr. 'Men realiseert zich dat het socialistisch realisme een afgesloten periode is, dus financieel interessant. Met name in Italië bestaat er een levendige markt voor. Aan de andere kant is de avantgarde die na 1985 zo gigantisch

aan de weg timmerde nu uit beeld. Enkele uitzonderingen daargelaten, raak je dat werk aan de straatstenen niet meer kwijt.'

Die situatie is voor de strategie van Nicolay niet ongunstig. Hij kan doorgaan met het pakket dat hij al decennia voert. De meeste avantgardisten die hij de laatste jaren in zijn programma had opgenomen, heeft hij weer afgestoten. Wel is de manier van zakendoen voor hem sterk veranderd. 'Vroeger dachten wij in jaren, daarna in

weken en sinds de coup van augustus in dagen. Voorheen deden we vrijwel al onze zaken met Moskou. Nu stellen de kunstenaarsorganisaties en coöperaties in de verschillende staten en steden zich zelfstandig op.'

Kunst van vóór de coup...

Hoe voelde u zich tijdens de coup? Was u niet gebaat geweest bij herstel van de oude orde?

'Integendeel. De tijd is niet meer te keren. Mijn zwager en ik hebben een fles whiskey soldaat gemaakt, toen de coup was verijdeld.'

Hebt u zich vanwege uw langjarige verbintenis nooit een handlanger gevoeld van het oude regime?

Nicolay veert gebeten omhoog: 'Neen, dat is een misverstand. Wij hadden geen politieke relatie, maar een commerciële met een cultureel aspect. Anders kun je niet handelen in kunst.'

Maar u wist dat u niet alle kunst uit de Sovjet-Unie kon krijgen en u wist ook, waarom niet?

Nicolay: 'Wij waren gehouden aan de selectie van de kunstenaarsorganisatie KNIGA. Binnen dat aanbod konden wij keuzes maken. Door de bureaucratische exportregels was het niet mogelijk andere kunst naar het westen te krijgen. Aan smokkelen beginnen we niet.'

Hebt u in die tijd nooit geprobeerd kunst uit het onofficiële circuit te bemachtigen? U kon als belangrijk handelaar en geldschietster toch wel enige invloed laten gelden?

Nicolay: 'We hebben gereageerd op vragen uit de markt. Als daaruit de vraag kwam naar werk van kunstenaars, die niet in het officiële circuit zaten, brachten we dat verzoek over aan Moskou. Soms lukte het dan dat werk te krijgen, soms niet.'

Welke maatstaven golden in het officiële circuit?

Nicolay: 'Vakmanschap, ambachtelijke kwaliteit, inhoudelijk positief.'

Hierbij moet men overigens niet zozeer denken aan het socialistisch realisme. Dat heeft maar twintig jaar gebloeid. Van 1934, toen deze stroming door Maxim Gorki in de eerste vergadering van de Schrijversbond werd gevestigd, tot Stalins dood in 1953. Leidraad: de kunst dient de werkelijkheid in haar revolutionaire ontwikkelingen weer te geven, met als taak de ideologische omvorming en protectie van de werkende mens. Dit soort uiting kent men nu alleen nog in Noord-Korea.

Het officiële circuit bestond in belangrijke mate uit een soort EO-kunst. Bijvoorbeeld de Repinschool, genoemd naar de schilder Ilja Repin (1844-1930). Meisjes aan de afwas, flierfluiten in het bronsgroen eikenhout. Volgens Nicolay lusten zijn afnemers wel pap van die tafelen.

... bij burgers en buitenlui

Nicolay verkoopt die werken voor prijzen tussen de duizend en vijftigduizend mark. Hij legt uit hoe het prijsmechanisme in het verleden werkte: een geïmagineerd met valuta. Als hij in Rusland afsprak voor een schilderij duizend roebel te betalen, moest hij dat bedrag voldoen in Duitse markten tegen de officiële koers van een op drie. Van die drieduizend mark kreeg de kunstenaar tien procent in markten en daarnaast nog nog eens 700 roebel.

Nicolay: 'Dat waren in de vroegere context zeer aanzienlijke bedragen. Een vrij grote groep Russische kunstenaars heeft zich wat inkomen betreft altijd kunnen meten met topsporters en diplomaten.' Dat is nu nog maar voor een enkeling het geval. Positief is dat elke kunstenaar zonder belemmering tien kunstwerken mag exporteren. Negatief is dat in het westen maar weinigen zitten te wachten op die zendingen. Behalve Robert Nicolay. Die hangt ze op bij burgers en buitenlui.

Rien Robijns

ERGERNIS

tot de plicht van school en werk daartoe noodzaakt. Ergernis is dan ook een heel persoonlijke emotie, die vaak rationeel is.

In het geval van de hondepoep wordt er tenminste nog een fatsoensnorm overschreden, maar bij het trainingspak ligt dat al een stuk genuanceerder, en hoewel u mij niet vaak in zo'n pak zult betrappen en ik aldus gekleed nooit boodschappen zou doen, stoort mij die outfit bij anderen absoluut niet.

Praten

De beste manier om van een ergernis af te komen is door er met de veroorzaker over te praten. Soms kan dat niet, omdat deze anoniem is. Je kunt er dan in ieder geval met een ander over praten om te voorkomen, dat de ergernis omslaat in frustratie of misschien zelfs totale demotivatie.

Dit lijkt overdreven, maar is zeker niet denkbeeldig, wanneer de ergernis betrekking heeft op het gevoel geschaad te worden in een belang. In een grote organisatie als defensie is het onvermijdelijk dat mensen weleens zo'n gevoel krijgen. Als ze daar met mij over praten en ik hoor dan verhalen, die ik eerder heb ge-

hoord, dan erger ik me eraan dat bepaalde problemen steeds weer voorkomen.

Problemen

Een aantal voorbeelden van problemen waarmee ik herhaaldelijk wordt geconfronteerd:

- KVV-ers met een gezin komen er vaak pas tegen de tijd dat hun contract afloopt achter, dat zij nauwelijks bemiddeling krijgen bij het verkrijgen van woonruimte in Nederland. En dat zij, wanneer zij onverhoopt geen woning vinden, niet in aanmerking komen voor opslag van huisraad op kosten van defensie. Laat staan dat zij in aanmerking komen voor tijdelijke huisvesting van rijkswege.

- Het komt voor dat mensen acht maanden en langer moeten wachten op antwoord op hun rekest.

- Militairen die worden overgeplaatst naar Nederland en zich laten inschrijven voor een woning horen dan pas, dat de gemeente eerst gaat bemiddelen op het moment van daadwerkelijke plaatsing (vaak het begin van een nieuw schooljaar). Daardoor zien sommigen zich genoodzaakt via een makelaar een woning te huren, die hun draagkracht eigenlijk te boven gaat. Alsof ze niet ooit een woning in Nederland hebben achtergelaten en in opdracht van de Nederlandse samenleving naar Duitsland zijn verhuisd.

- Dienstplichtigen die van de opleiding hier voor het eerst aankomen in de veronderstelling na tien dagen op verlof te kunnen, terwijl hier blijkt, dat ze vier weken binnen zitten.

- Dienstplichtigen die er na aankomst achterkomen, dat hun onderdeel op verlof is.

- Mensen aan wie mondeling toezeggingen worden gedaan, die uiteindelijk niet worden waargemaakt.

Mensenwerk

Het feit, dat problemen als bovengenoemde vaker voorkomen maakt duidelijk, dat er een structurele kant aan zit. Te makkelijk wordt dan 'de organisatie' verantwoordelijk gesteld.

Dit is slechts terecht voorzover de structuur van de organisatie slagvaardig reageren in de weg staat. Maar een organisatie is ook mensenwerk. En het komt te vaak voor, dat functionarissen zich verschuilen achter wetten en regels. Dat informatie gebrekkig is, of onvoldoende adequaat is of domweg achterwege blijft.

Vaak gaan dingen goed, maar veel kan beter. Dat zal iedereen die binnen de organisatie diensten verleent aan mensen, of beslist over mensen steeds voor ogen moeten houden. Dat voorkomt zeker een hoop ergernis!

Rob Geene
raadsman in Seedorf

(Dit artikel verscheen eerder in de 'Griffioen', weekblad voor de Nederlandse militairen en hun gezinnen in Seedorf, Hohne en Langemannshof.)

Het weekblad Vrij Nederland vroeg haar lezers enige tijd geleden te schrijven over hun grootste ergernis. Uit de antwoorden werd eens te meer duidelijk, dat we ons graag en veel ergeren aan de meest uiteenlopende zaken.

Hoog scoorde natuurlijk de onvermijdelijke hondepoep en de baas, die zijn huisdier op de stoep laat poepen. Merkwaardigerwijs scoorde ook heel hoog de steeds populairder wordende trend zich in de vrije tijd gezinsgewijs in felgekleurde, liefst unisex trainingspakken te hullen en die niet meer uit te trekken

DE LEGENDE VAN PARIJS-BREST-PARIJS

'Waar kom jij vandaan?'

Omdat we net weer een heuvel gaan beklimmen schakel ik even terug, voor de zoveelhonderdste keer.

'Uit de buurt van Rotterdam, in Nederland.'

'Een vlak land, net als bij ons, in Florida. Ik kom uit Miami, ik heet Peter.'

'Jan.'

'Nice to meet you, Jan.'

Peter en ik fietsen, met nog een drieënhalfduizend anderen, van Parijs naar Brest. Stuurtaas, zadeltas, rugzak, verlichting, want we zullen een dag of drie onderweg zijn.

Parijs-Brest-Parijs fietsen is een legende beleven die precies honderd jaar geleden ontstond. Charles Terront was toen het eerst terug en werd op slag een beroemdheid. Sindsdien is de rit gereden als race, de laatste decennia steeds als toertocht. En wie echt wil meetellen als toerfietser, moet PBP, zoals men half liefkozend zegt, ooit een keer hebben gereden.

Doorgaan maar

Maandagavond om tien uur zijn we ver-

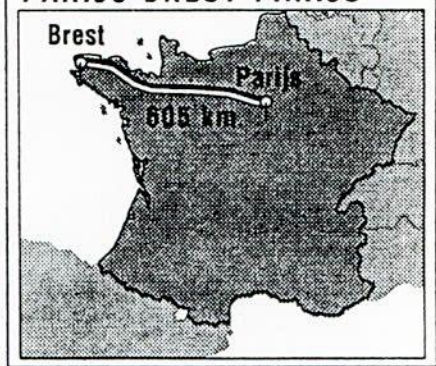
trokken, twee uur na de allersnelsten. Binnen negentig uur moeten we terug zijn, een volgestempeld controleboekje rijker.

Van dorpje naar dorpje, overal mensen langs de weg met water en 'courage'. Heuvel op, heuvel af, en niet aansluiten bij groepjes die sneller zijn, want dan verspeel je je krachten, en die zul je nog hard nodig hebben. Op tijd drinken, ook al heb je geen dorst. En eten, vloeibaar eten, wat mij betreft, dat kleeft en al lang nergens meer naar smaakt. Rusten moet je ook doen. Ik stap 's ochtends om half vijf af, rol mijn slaapzak uit in een weiland, zet mijn wekkertje op half zeven en slaap in, het laatste dat ik hoor zijn zachtjes pratende mensen, piepende remmen en tikkende versnellingsapparaten.

Dan is het licht, wordt het warmer, tegen de dertig graden, en we gaan maar door. In mijn liezen begint langzaam een schrijnend gevoel op te komen, straks maar eens een andere broek aandoen, voorlopig moet een klodder uierzalf helpen.

Bij de stempelposten, om de tachtig, negentig kilometer, heerst een bijna serene rust. Overal staat een deel van de ongeveer vijftienhonderd vrijwilligers klaar om ons te helpen. Er is volop eten, tegen

PARIJS-BREST-PARIJS

schappelijke prijzen, er is een fietsenmaker, je kunt slapen op schuimrubber matrassen in gymzalen.

Leuk tempo

Het landschap is onveranderlijk mooi, in het felle zonlicht. Maar rond de middag besef ik, dat erg veel mooi landschap eigenlijk vooral erg veel is. Ik weet intussen ook, dat fietskoeriers in Toronto een diploma moeten hebben, en een kenteken op een fiets, dat Canadese meisje heeft het me zelf verteld. En dat in Noorwegen bij soortgelijke temperaturen, de wind meestal voor wat verkoeling zorgt. En dat Fransen verkeersdrempels slapende agenten noemen.

Halverwege dinsdagmiddag kom ik in Fougères, M. wacht al een paar uur, begint flink bruin te worden. Ze vet een schone broek in, ik vervang een band die net voor het afstappen leegliep. Even rusten, nieuwe bidons met eten en vers water in de houders en voort maar weer.

Zes man van de PTT uit Marseille onderhouden een leuk tempo, in zulk gezelschap zal ik Brest wel halen, en dan is de terugweg nog maar zeshonderdvijf

*Warm weer
en heuvels,
een liter drinken
per uur
was weinig...*

FOTO'S JAN STOOFF

Wie terugkwam
in Parijs had
het ook
niet makkelijk...

kilometer. Een Engelsman begint, zonder directe aanleiding te vertellen hoe leuk deze tocht wel is, die behulpzaamheid, die mensen langs de weg, de voorzichtigheid van die enkele automobilist. Hij heeft gelijk.

Snerpende pijn

Het wordt weer donker, mijn dynamo werkt niet meer, de batterijlamp geeft te weinig licht om nog met zestig, vijfenzestig kilometer per uur af te dalen. Het geeft niet, want we hebben geen haast. Om kwart over tien hoor ik honderd, honderdvijftig meter voor me juichkren opgaan, ik zie felle koplampen aankomen. De allersnelsten! Op de terugweg, achthonderd kilometer hebben ze er al op zitten. Wonderlijke machines lijken het, maar half zichtbaar in het maanlicht. Geïnspireerd zetten we nog eens aan, nog twintig kilometer tot de controle in Loudéac. Daar heeft M. hopelijk een

hotelkamer gevonden, waar ik vier uur wil slapen. Bij het afstappen is daar die snerpande pijn aan het zitvlak. Een douche, en dan eens kijken wat het is. Het is niet om aan te zien, zegt ze. Dus de speciale zalf voor een snel herstel er maar op, de wekker gezet en slapen. Vier uur later is de pijn niet weg, er zijn zwellingen bijgekomen, verder rijden zou onzin zijn, ook die lichaamsdelen waarover je in gezelschap niet zo gemakkelijk spreekt hebben hun grenzen. Per auto gaan we naar Brest dat inderdaad, zoals de folder van het Office du Tourisme tussen de regels door al zegt, de toerist weinig te bieden heeft. Het oorlogsgeweld in 1944 heeft te veel stuk gemaakt.

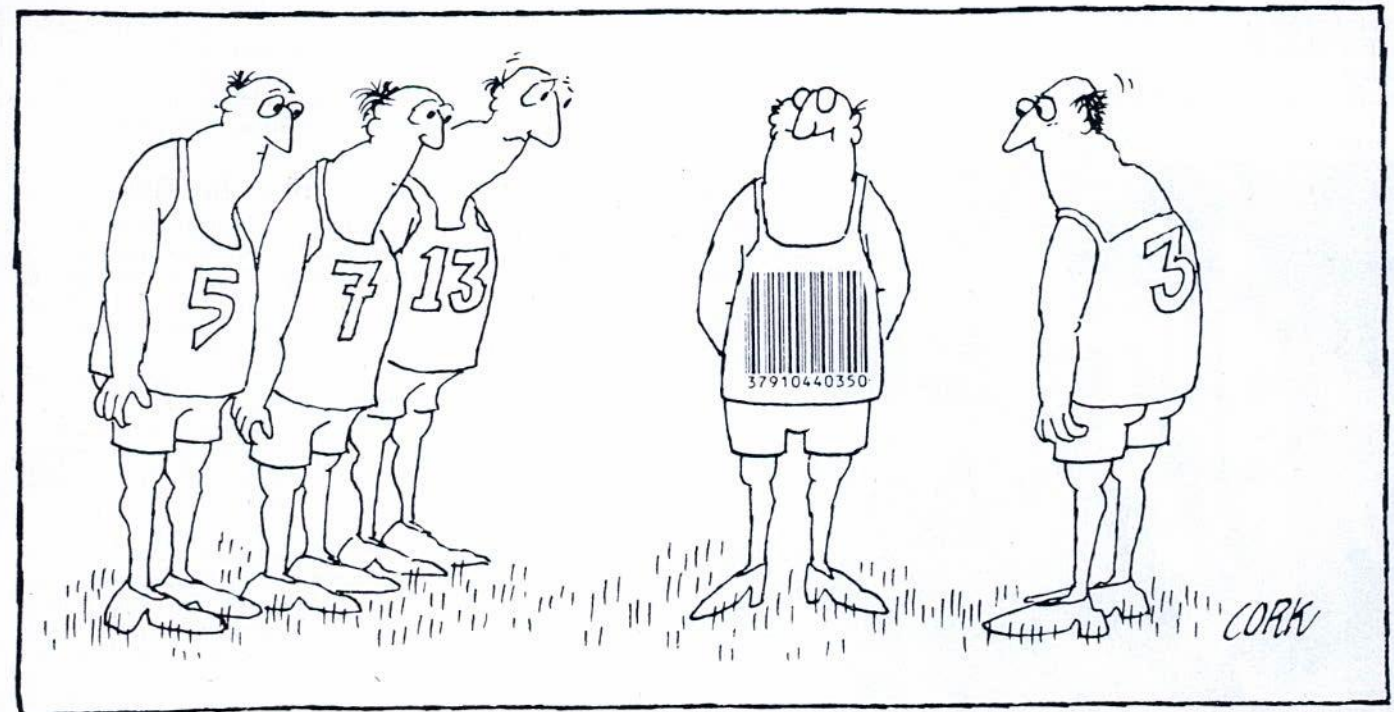
Staande slapen

Donderdagmiddag zijn we weer in Saint Quentin en Yvelines, waar ik was gestart. Overal liggen en zitten mensen te slapen, op het mededelingenbord hangt

een lijst van de eerst aangekomenen. Scott Dickson was, net als vier jaar geleden, het eerst terug, na bijna vierenveertig uur. In de gymzaal van het sportcomplex slapen mensen op matrassen, stuk voor stuk bruin geblakerd. Achterin de zaal ligt een man bewegingloos op zijn rug. Een verpleger van het Rode Kruis trekt hem zijn broek uit. Er komt een verpleegster naast hem hurken, een schaal dampende vloeistof bij zich. De verpleger rolt de man op zijn buik, de verpleegster dekt een doek in het water en wrijft voorzichtig over zijn zitvlak. Onwillekeurig knijp ik mijn benen samen. Dat doet vreselijk pijn. In de sporthal zie ik mensen elkaar zwijgend omhelzen. Het blijkt dat je ook staande slapen kunt. Over vier jaar is er weer een PBP.

Jan Stoof

(Eerder verschenen in NRC-Handelsblad)

GERRY MULLIGAN, STILL GOING STRONG

CD *Lonesome Boulevard* wonder van schoonheid

Voor de wat oudere jazzliefhebber is het uitermate triest om telkens weer te moeten horen of lezen, dat een van zijn jeugdhelden is overleden. Dit jaar waren het Stan Getz en Miles Davis, die de jazzscene ontvielen en een grote leemte achterlieten.

Misschien kwam het wel daardoor, dat ik onlangs een brok in de keel kreeg, toen de nu 64-jarige Gerry Mulligan het podium van de Grote Zaal in de Rotterdamse Doelen betrad. Zodra ik de eerste tonen uit die prachtige baritonsax hoorde, wist ik het zeker. Dergelijke musici moeten we koesteren.

Ik was dan ook nogal verontwaardigd, om niet te zeggen geschokt, toen ik sommige recensies over zijn optreden las. De heren critici gebruikten termen als ijdel, pedant, te mooi pak en geföhnd haar om Mulligan's concert te karakteriseren. Ik heb deze recensenten echter nooit op dergelijke statements kunnen betrappen, wanneer het ging om de pruik en astronauten-outfit van Miles Davis! Selectief kritisch dus, terwijl het er uiteindelijk om gaat de muzikale merites van een concert te beoordelen.

Hoe het ook zij, een en ander deed bij mij de behoefte ontstaan om de figuur en carrière van Gerry Mulligan hier eens nader onder de loep te nemen.

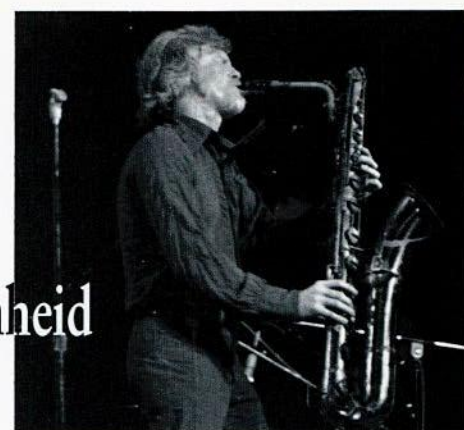
Philadelphia clan

Gerald Joseph Gerry Mulligan werd op 6 april 1927 te New York geboren, maar bracht zijn jeugd grotendeels door in Philadelphia, alwaar hij tevens zijn muzikale vorming ontving. Hij was nog in zijn tienerjaren, toen hij al weer rich-

ting New York koerste om in het orkest van de beroemde drummer Gene Krupa te gaan spelen. In deze band trof hij plaatsgenoten aan als Buddy de Franco, Red Rodney en Charlie Ventura met wie hij een soort Philadelphia clan vormde. Al heel snel bleek, dat Mulligan over grote aanleg op het gebied van arrangeren en componeren beschikte. Een van zijn stukken, *Disc Jockey Jump*, werd door Krupa zelfs op de plaat gezet. Niet slecht voor een jongen van nog geen 20!

Na Gene Krupa werd Claude Thornhill de nieuwe werkgever van de jonge baritonsaxofonist die op dit instrument overigens destijds nog niet tot de top werd gerekend, hetgeen Mulligan later zelf zou bevestigen. Bij Thornhill deed Gerry evenwel een schat aan ervaring op. De arrangeur van dit orkest was namelijk Gil Evans, die legendarisch zou worden door zijn opnamen met Miles Davis in de jaren '50.

Zover was het toen echter nog niet, maar in de Thornhillperiode (1947) kreeg Evans wel alle ruimte om te expe-

rimenten met in de jazz weinig gebruikte instrumenten als hoorns en tuba's. Hij bereikte daarmee een zeer volle sound, die men later nog vaak in zijn orkestraties zou terughoren.

Miles Davis nonet

De tijd van de big bands was echter voorbij en ook het orkest van Claude Thornhill was geen lang leven beschoren. Gil Evans die voor Mulligan een soort mentor was geworden, bleef in New York wonen. Hij had een appartement achter een Chinese wasserij en daar was het een komen en gaan van talloze jonge muzikanten.

Naast Gerry kon men er regelmatig mensen als Lee Konitz en Miles Davis aantreffen. Men sprak en musiceerde met elkaar en op die manier ontstond het nonet van Miles Davis.

De groep had weinig werk, maar zorgde desondanks voor een mijlpaal in de geschiedenis van de jazz. In 1949 en 1950 werden voor het Capitol-label de opnamen gemaakt voor een plaat die onder de titel *Birth Of The Cool* wereldberoemd zou worden. Mulligan had een groot aandeel in het muzikale succes van de plaat. Hij componeerde bijv. de stukken *Jeru*, *Venus De Milo* en *Rocker*, terwijl hij tevens een aantal arrangementen aandroeg. Gil Evans kon trots zijn op zijn pupil.

Veel werk leverden al deze inspanningen echter niet op en in 1952 besloot Gerry, die intussen keihard op de baritonsax had gestudeerd, zijn geluk maar eens aan de westkust te beproeven.

Kwartet met Chet Baker

Daar ontmoette Mulligan al vrij snel trompettist Chet Baker en met hem richtte hij een pianoloos kwartet op, dat insloeg als een bom. Er is altijd veel gespeculeerd over het bewust zonder piano spelen van Mulligan en Baker. Gerry zelf heeft er wel eens over gezegd, dat ze geen goede pianist konden vinden, maar gezien de sensationele harmonische vondsten, waarmee de heren voor de dag kwamen, moet er duidelijk hard op dit nieuwe concept zijn gestudeerd.

Het kwartet bracht Gerry Mulligan en Chet Baker wereldfaam en maakte hen op slag tot idolen. De plotselinge roem was voor beide jongemannen moeilijk te verwerken en ze raakten al snel aan de drugs. Mulligan, die hard voor anderen, maar ook voor zichzelf was, slaagde er-

Chet Baker, Lee Konitz en Gerry Mulligan in 1953

in om af te kicken via de 'cold turkey' methode. Baker echter zou tot aan zijn tragische dood een onverbeterlijke junkie blijven.

Dit soort problemen leidde al gauw tot een verwijdering tussen Chet en Gerry en uiteindelijk besloot de trompettist na een meningsverschil over geld de groep te verlaten. Hij werd vervangen door ventieltrambonist Bob Brookmeyer en met hem kwam Mulligan, die nu algemeen werd erkend als pionier en absolute grootmeester op de bariton, voor het eerst naar Europa. Het kwartet maakte overal diepe indruk en vooral de opnamen die van het concert in de Salle Pleyel te Parijs zijn gemaakt, laten de formatie in volle glorie horen.

Sextet en Concert Band

Dat Mulligan toch een zwak had voor wat uitgebreidere bezettingen bleek uit het feit, dat hij aan zijn kwartet trompettist Jon Eardley en tenorist Zoot Sims toevoegde. Door de fraaie arrangementen van Gerry klonk het sextet als een compacte big band. Mulligan was nu absoluut top of the bill en de platenmaatschappijen zagen duidelijk brood in hem. Men vond het een goede gedachte om Gerry opnamen te laten maken met andere erkende grootmeesters en zo ontstond de nu klassieke serie *Gerry Mulligan meets...* Musici als Stan Getz, Paul Desmond, Ben Webster en Thelonious Monk werden aan Mulligan gekoppeld en het resultaat was in alle gevallen schitterend te noemen.

In 1960 ging de grootste wens van Gerry in vervulling. Hij slaagde er namelijk in een eigen Concert Band van de grond te krijgen, waarmee hij al zijn muzikale talenten ten toon kon spreiden. Als componist, arrangeur en solist kon hij zich nu volledig uitleven en artistiek gezien was het orkest een groot succes. Maar helaas, een dergelijke big band kost erg veel geld en na een aantal jaren zag Gerry zich gedwongen zijn orkest te ontbinden.

Een tijdlang had Mulligan overigens niet zoveel van zich laten horen, omdat hij een grote persoonlijke tragedie

moest verwerken. Zijn vrouw, de actrice en zangeres Judy Holliday, leed aan kanker en Gerry heeft haar tot haar dood enige jaren zelf verzorgd.

Geniale muzikant

In 1968 treffen we Gerry aan in de groep van pianist Dave Brubeck als tijdelijk opvolger van Paul Desmond en ook daar komt zijn sonore bariton goed uit de verf. Hij probeert het nog een keer met een grote formatie, The Age Of Steam, maar ook nu is dit commercieel geen succes.

In 1974 doet Gerry weer een paar concerten met zijn vroegere maatje Chet Baker, met wie hij sinds het topjaar 1952 slechts eenmaal ('57) had gespeeld. De opnamen van deze reünie in Carnegie Hall laten twee musici horen die door hun levenservaringen volledig zijn gerijpt en mede daardoor tot een zeer welluidend resultaat komen. De laatste vijftien jaar komt Gerry Mulligan met enige regelmaat naar Europa en bij elke gelegenheid kan men weer horen, dat de unieke lichte sound en het vermogen tot uiterst melodieuze improviseren nog steeds volkomen intact zijn. Gerry Mulligan is de beste baritonsaxofonist, die de jazz ooit heeft gekend, hetgeen nog eens ten overvloede wordt bewezen door zijn meest recente opname. Deze CD *Lonesome Boulevard* is een wonder van schoonheid en serene rust en mag exemplarisch worden genoemd voor die lastige, geniale muzikant, die Gerry Mulligan heet.

Theo Carree

Aanbevolen CD's:

Gerry Mulligan-Chet Baker: Pacific CDP 7 95481-2
Gerry Mulligan Sextet: Emarcy 8269932
Gerry Mulligan-Stan Getz: Verve 849392-2
Pleyel Concert: Vogue 600 028
Concert Jazz Band: Verve 838933-2
Carnegie Hall: CTI ZGK 40689
Lonesome Boulevard: A&M 3970612

? VRAGEN STAAT VRIJ

Het gesprek ging over: Wat doe ik tijdens mijn vrije tijd?

Niet thuis of in het weekend. Nee, tijdens de avonden door de week, na de dienst.

Het merendeel van de groepsleden wist niet wat te doen of waar naartoe.

Het gevolg? Een man drukte 't zo uit: 'Ik heb elke avond, op het einde, nog maar één probleem: hoe kom ik terug op de kazerne, in mijn bed?'

Van verveling en ellende belandden de meesten achter het pils, in kantine of kroeg.

Hun hele manier van leven was in de war gebracht: ze waren gewend te werken. Lange dagen maakten ze.

In de vrije tijd: klussen, geld verdienen. In het weekend: uitgaan. Soms zoveel uitgeven als een één-oudergezin per maand te besteden heeft.

Op vragen of ze niet bang waren in de WAO te komen als je jarenlang zo hard werkte...?

of ze het niet jammer vonden hun spaarcenten van voor de dienst nu op te maken...?

of wat erop tegen was eens met anderen na diensturen een spelletje te doen...? De vragen leken niet aan te komen.

Sporten: 'dat is maar een uur per avond... dan heb je nog 6 uur over.' Activiteiten die O en O organiseert, een cursus volgen of lezen: daarin hadden ze nooit interesse gehad.

Niets kon hen uit hun ellendige gevoel halen. Integendeel: enkelen begonnen steeds meer van zichzelf te balen. Zó wilden ze niet verder tijdens hun dienst, zó ging het de verkeerde kant uit.

Uiteindelijk: drie mensen spraken af die avond iets anders te ondernemen, niet de kroeg induiken; ze zouden zichzelf en de andere twee tegenhouden. De volgende dag zouden ze me komen vertellen of het gelukt was.

Ik heb niemand gezien.

Ik maak me zorgen om die jongens.

En jij?

Steven

DE LES VAN SOESTERBERG

Vandaag een week geleden, op zaterdag om half vier in de middag, beklom ik een klein podiumpje en ging achter een katheder staan, met in mijn hoofd de alle plaatsruimte opeisende gedachte dat ik waarschijnlijk in de komende twintig minuten ruggelings of zijwaarts van het toneel zou vallen, dan wel slap voorover over mijn spreekgestoelte zou komen te hangen.

Laat ik meteen, om al te hooggespannen verwachtingen weg te nemen, vermelden dat dat niet gebeurd is. De betreffende plechtigheid, de opening van een tentoonstelling, verliep zonder wanklank. Na afloop herinnerde ik me nog wel wat ik vooraf gevreesd had, maar meende dat ik het gevaar schromelijk had overdreven. Men valt niet zomaar van een toneel. Nog terwijl ik in die stemming was werd ik door iemand benaderd met de vraag of ik ook zijn tentoonstelling wilde openen, wat ik niet meteen afwees.

Zo komt het dat in mijn leven ergens in de verte altijd wel een spreekbeurt loert waarop ik naar adem snakkend van een podium zal vallen.

Maar het gebeurt nooit? vraagt u waarschijnlijk.

Hoho, niet zo haastig.

We gaan een jaar of twintig terug. Ik woon dan in Driebergen, ben vader van een gezin, ongeveer 35 jaar en een kilo

of vijf te zwaar. Een hele tijd niets aan sport gedaan, dus weet je wat, paar nieuwe windsels, handschoenen en boksschoentjes gekocht, en me ingeschreven bij de plaatselijke bokssclub. Helaas helaas, alleen maar nieuwelingen. Ik moet eerlijk zeggen dat ik het zelf niet zo'n bezwaar vond. Nooit eerder in mijn boksloopbaan was ik ergens moeiteloos de beste geweest. Maar de trainer ging bij een andere club van hem bespreken of ik daar kon worden toegelaten. Hij gaf namelijk ook les aan Amerikaanse militairen van de vliegbasis Soesterberg.

Een van de gedragsregels in de boksport was in die tijd, en is misschien nog wel, dat men geen mededelingen doet over datgene waarvoor men bang is. Zodoende antwoordde ik aan de trainer, dat Soesterberg mij een prima idee leek, en verklaarde ik mij blij toen ik werd toegelaten.

In de kleedkamer kreeg ik al het idee dat de trainer mijn kundigheid toch verkeerd had geschat. Die Amerikanen waren allemaal zeer kortgeknijpt... nu ja Amerikanen. Spieren als bowlingkegels rolden onder hun huid heen en weer. Maar ja, wat kon ik doen. Ik trok mijn spullen aan en ging de zaal in. De klappen die de mannen elkaar gaven deden pijn aan mijn ogen. Hun conditie was beter dan die van mij in de tijd toen ik nog bokser was, laat staan nu in staat

van veteraan. Dit en dat overpeinzend werd ik door mijn trainer in de ring genood. Hij had meteen de allergenste voor mij uitgezocht, een soort Sugar Ray. Maar ja, zoals gezegd, wat kon ik doen.

Ik nam de bokshouding aan en wachtte, loerend over mijn dekking. Op dat moment zag ik dat Sugar Ray ook wachtte, en met hem alle andere aanwezigen. De trainer had een griezelverhaal over mij verteld. Ze waren banger voor mij dan ik voor hen.

Om een lang verhaal kort te maken, dat ging daar heel goed. Leeftijd is op geen enkele manier een voordeel bij het boksen, behalve als het om zoiets subtiels gaat als wie bang is voor wie. Misschien dat zij zelf ook achteraf bedacht hebben dat ik helemaal niet beter was dan zij, maar toen was ik al weg. En ik kwam daar nooit meer terug. Want toen ik in mijn auto zat en nog vrolijk zat te mijmeren over de diverse letsels die ik had toegebracht, begon zich aan mijn lichaam een verandering te voltrekken. Mijn lippen werden stijf en gevoelloos. Mijn vingers kromden zich in een kramp waardoor ik ze bijna niet meer van het stuur kon krijgen. Koud zweet stond op mijn gezicht. Mijn tong zwol op en mijn oogleden begonnen te steken.

Maar mijn auto deed het nog.

Mijn huisarts was thuis en deed zelf open. "He ha ho," zei ik, waarmee ik bedoelde "ik ga dood". Dit bleek niet het geval te zijn.

Niemand had in die tijd nog hyperventilatie, maar het verschijnsel was wel al bekend, en de dokter legde mij uit dat ik gewoon iets te lang was doorgegaan met hijgen. Het was absoluut ongevaarlijk, zei hij, want als ik het nog iets langer volhield viel ik flauw en dan regelde alles zich vanzelf weer. Sindsdien heb ik nooit meer last van dit verschijnsel gehad. Nooit. En ik ben ook niet bang voor hyperventilatie, want ik weet dat je gewoon omvalt en dat het dan weer goed komt.

Ik ben alleen bang geworden voor dat omvallen, en ik weet bijna zeker dat het me een keer zal gebeuren als ik, niet als toen op Soesterberg, tijdens een openbaar optreden het gevoel heb dat ik mijn gehoor meer voorspiegel dan ik in huis heb. Vandaar dat het gevaar eigenlijk altijd op de loer ligt als ik ergens het woord voer.

Tom Pauka

BOEKEN

Zuid-Afrika

In de Afrikaanse Bibliotheek (de schitterende reeks van uitgeverij In de Knipscheer) verscheen het tweede boek van de Zuidafrikaanse schrijfster Miriam Tlali, 'Amandla' (=macht), nu als paperback. De roman schetst het leven van vrouwen en jongeren in Soweto ten tijde van de scholierenopstand (tegen het Bantoe-onderwijs) in de tweede helft van de 70-er jaren. Hoofdpersonen zijn

de 19-jarige scholierenleider Pholoso (bijgenaamd Mozes) en zijn vriendinnetje Felleng. Samen zitten ze in een bioscoop in Johannesburg naar een film van Cecil B. de Mille te kijken. Op het moment dat een blanke met ernstig gezicht op het doek verschijnt en vertelt over de geboorte van een verlosser (Mozes) fluistert een achter hen zittende vriend: 'Het stikt buiten van de politie en de soldaten, en er zijn een heleboel mensen neergeschoten'.

Wanneer bij een jongerenprotest een andere vriend wordt doodgeschoten ontpopt Pholoso zich als een charismatisch leider van de scholieren. Hij leidt het verzet op een wijze die respect afdwingt bij vriend en vijand. Naarstig wordt dan ook jacht op hem gemaakt en weet de politie hem tenslotte te arresteren. Door een combinatie van toeval en list weet hij echter weer te ontsnappen. Tlali beschrijft, in deze vlot geschreven roman, knap het leven in de zwarte wijken, het groeiend verzet en de mensonterende gevolgen van het apartheidsbewind voor de zwarte bevolking. Miriam Tlali: *Amandla*. In de Knipscheer, Amsterdam 1991. 304 blz. f 29,50. (WH)

De affaire Bosio

Niet vaak schrijft een buitenlander een roman in het Nederlands. Nog minder vaak verschijnt er een roman waarin een politiek schandaal uit de doeken wordt gedaan. *Façades* van de Franse journalist Sylvain

Ephimenco is daarom een opmerkelijk boek. De hoofdpersoon Laroche (alias Ephimenco) komt in aanraking met de zakenman Berteau (alias Bosio), die hem vertelt hoe zijn bedrijfje failliet ging en daarna een forse subsidie kreeg van staatssecretaris De Streil (alias Van Zeil, momenteel burgemeester van Heerlen). Vanaf dat moment gebeurden er allerlei mysterieuze zaken. De regeringscommissaris, die door de staatssecretaris was benoemd om een oogje in het zeil te houden, jaagt de subsidie er in no time door. Ook wordt Berteau al snel op een zijspoor gezet. Vlak daarna wordt

Berteau benaderd door een geheimzinnige figuur, waarna hij verzeild raakt in een drugsaffaire, waar ook Amerikaanse inlichtendinsten bij betrokken lijken. Berteau probeert de zaak aanhangig te maken bij de politie, maar hij krijgt de stellige indruk dat de Nederlandse autoriteiten de zaak in de doofpot willen stoppen. Dit motiveert Berteau om het hogerop te zoeken, tot aan minister van justitie Boshoven (alias Korthals Altes, momenteel lid van de Tweede Kamer) toe. De roman eindigt op een moment dat de affaire in Nederland nog nauwelijks bekend is. Maar inmiddels heeft de Tweede Kamer zich gebogen over de affaire Bosio en hebben zowel ex-staatssecretaris Van Zeil, ex-minister Korthals Altes en de huidige minister van justitie Hirsch Ballin moeten toegeven dat zij de Kamer tot dusverre steeds verkeerde informatie hebben gegeven. De schrijver van het boek *Façades* lijkt daarmee de aanzet te hebben gegeven tot een echt politiek schandaal. Sylvain Ephimenco: *Façades*. In de Knipscheer, Amsterdam 1991. 262 blz. f 29,50. (WV)

Soldatenleven

Zo af en toe zet iemand zijn dienstervaringen op papier. Dat heeft in de loop der tijden aardige en minder geslaagde boeken opgeleverd. Het boekje dat Paul Olden schreef, 'Geef 8! Handboek voor de eigentijdse soldaat', zal er, ondanks de hier en daar wat oubollige toon, bij Jan Soldaat wel ingaan als de nog immer in trek zijnde gevulde koeken. Het boek voert de lezer van de keuring tot aan het afzwaaien door de dagen als soldaat. Men komt er alles in tegen 'over de opleiding, het afzien tijdens oefeningen, de gevarieerde menu's uit de manschappenmess en de vijand'. Uiteraard ont-

breekt 'het typische kazerneleed van wachtlopen en kamerinspectie' niet. Beschouwende stukjes worden steeds afgewisseld met (humoristische) gefingeerde dialogen/gesprekken (o.a. het gemakkelijke krijgsgevangen maken van de eigen ritmeester). Het boekje staat vol met nuttige adviezen en waarschuwingen:

- *Blauwe zwembroek: zeer zuinig gesneden klotenknijpertje van elastische kunststof. Niet dragen!*

- *Luitenant-kolonel: windt zich doorgaans meer op over auto's zonder parkeerstickers dan over oorlogvoeren en heeft daar ook alle tijd voor.*

- *OKD: komt kijken of de OKP wel goed kijkt of de commandant eetzaalcorvee wel goed kijkt of de eetbonnetjes verscheurd worden.*

- *Wachtdienst: saai en slaapverwekkend, maar zolang niemand een patroon kuwt raakt, gaat zo'n wachtbeurt ongemerkt voorbij.*

- *OV-jaarkaart: stelt alle militairen tegenwoordig in staat om zich wekelijks gratis per 'zaad-express' naar huis te laten vervoeren, dus gevallen van 'plofballen' en 'zware zak' beginnen steeds zeldzamer te worden.*

Erg diep graaft het boekje niet, maar wat dat betreft sluit het aardig aan bij de oppervlakkigheid waarmee de gemiddelde soldaat zijn diensttijd leeft.

Paul Olden: *Geef 8! Novella*, Amersfoort 1991. 101 blz. f 14,90. (WH)

Schrijver in Rusland

De boeken van de Albanese schrijver Ismail Kadare krijgen momenteel meer belangstelling dan ooit tevoren. Ongetwijfeld is dit van invloed geweest bij het opnieuw uitbrengen van zijn 'De schemering der steppegoden'. In deze, op klassieke wijze in vijf hoofdstukken opgebouwde, roman verhaalt Kadare over de periode (begin jaren zestig) dat hij aan het beroemde Gorki-instituut in Moskou studeerde. Het decor voor het eerste hoofdstuk wordt gevormd door pingpong spelende oude schrijvers in een vakantiehuis voor schrijvers in Riga, door Kadare omschreven als een 'verkalkte wereld'. Voor het tweede en derde hoofdstuk verschuift het beeld naar de herfst en winter in Moskou en vooral naar de kringen van de Russische schrijvers aan het Gorki-instituut waar na-ijver, opportunisme en chaotisch zuipen troef zijn. In het vierde hoofdstuk bekritiseert hij, heel

subtiel, onderkruipers, aangevers en politieke windbuilen die meedoen aan de hetze rond Pasternaks Nobelprijs. Zijn isolement krijgt extra gestalte door de quarantaine ten gevolge van een dreigende pokkenepidemie en (hoofdstuk vijf) het naderende conflict tussen Moskou en Albanië.

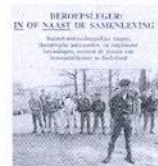
Kadare is weinig mild voor de sovjetleiders, de steppegoden: 'Plotseling zag ik in gedachten de huidige sovjetleiders naast elkaar op het podium voor het mausoleum op het Rode Plein, met hun bontmuts op waardoor hun hoofd platter leek. (...) Kijk de verschrompelende goden van het socialistische kamp! (...) Hun bontmutsen, hun wangen, hun trouweloze half Aziatische ogen'.

Voor onder meer deze roman (beoedeling van het Albanese erfgoed) werd Kadare berispt, hetgeen de lezer niet zal verbazen.

Ismail Kadare: *De schemering der steppegoden*. Van Gennep, Amsterdam 1991. 163 blz. f 27,50. (WH)

Beroepsleger

Er blijkt niet een dusdanig verschil in opvattingen te bestaan tussen burger en militair, dat op grond daarvan de dienstplicht als een soort garantie voor betrokkenheid van de maatschappij bij de krijgsmacht noodzakelijk is. Bovendien wijkt het gedrag van beroepsmilitairen die dagelijks omgaan met dienstplichtigen niet af van hun kolle-

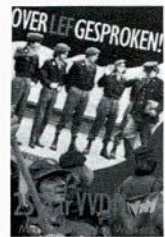
ga's die niet werken met dienstplichtigen. De militaire dienstplicht kan derhalve probleemloos worden vervangen door een systeem van Kort Verband Vrijwilligers (KVV'ers), aldus drs. Charles J. Janssen in zijn onderzoek 'Beroepsleger: in of naast de samenleving?'. Uit het onderzoek, waarbij twee representatieve steekproeven onder burgers enerzijds en beroepsmilitairen anderzijds vergeleken worden, blijkt dat beroepsmilitairen bijna burgers in uniform

zijn. Alleen in hun opvattingen over het eigen militaire bedrijf laten sommige militairen een afwijkend geluid horen. Eén van de belangrijkste argumenten (het voorkomen van vervreemding van de krijgsmacht van de bevolking door middel van de dienstplicht) van de voorstanders van handhaving van de dienstplicht (o.a. ook minister Ter Beek in zijn defensienota) wordt met dit onderzoek onderuit gehaald. Een interessant onderzoek dat zeker een rol zal spelen bij de komende discussies over het al of niet handhaven van de dienstplicht.

Charles J. Janssen: Beroepsleger: in of naast de samenleving? Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Thomas van Aquinostraat 1, 6500 HK Nijmegen 1991. 138 blz. f 14,95. (WH)

VVDM

In augustus 1966 werd op de Elias Beekmankazerne te Ede, in aanwezigheid van driëntwintig soldaten en twee beroepsmilitairen, de VVDM opgericht. En werd daarmee de eerste vakbond van dienstplichtigen ter wereld. De vereniging bleek in een behoefte te voorzien, want in een mum van tijd stroomden de leden toe.

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de VVDM deden Frank de Kruif en Fred Lardinoë een (geslaagde) poging de geschiedenis van deze vakbond te beschrijven: 'Over lef gesproken'. De auteurs kozen een gevarieerde vorm voor hun boek. In korte hoofdstukken passeren de belangrijkste gebeurtenissen, conflicten en wapenfeiten uit de (roerige) geschiedenis van de VVDM chronologisch de revue. Na ieder hoofdstuk wordt er teruggeblikt op deze periode in de vorm van een gesprek tussen een VVDM-bestuurslid uit die tijd en iemand (meestal bewindslieden) die uit hoofde van zijn functie met deze vakbond van doen had. Zo bevat 'Over lef gesproken' vraag-gesprekken met de (oud) politici Peijnenburg, Den Toom, Vredeling, Stemerding, Van Houwelingen, Ter Beek en Van Mierlo, generaal-majoor bd Van Oppen (zat als kolonel namens de BLS, van 1969-1972, bij het georganiseerd overleg) en jhr. mr. Van den Bosch (oud-president van het HMG). Jan Wolkers voorzag het boek van een voorwoord, dat hij beëindigt met de konstatering dat de VVDM er in ieder geval

voor heeft gezorgd 'dat onze dienstplichtige soldaten geen horde onmondige robotten meer zijn'. Verplichte literatuur voor iedereen die geïnteresseerd is in het wel en wee van Jan Soldaat. **Frank de Kruif en Fred Lardinoë: Over lef gesproken.** De Geus, Breda 1991. 200 blz. f 25,-. (WH)

Kongo

De Kongolese schrijver Henri Lopes (geb. 1937) is in ons land niet geheel onbekend. Van zijn hand verschenen, in de Derde Spreker Serie, reeds eerder twee romans: 'Een nieuwe Wali N'Kama' (1978) en de prachtige politieke satire 'In tranen lachen' (1988). Medio dit jaar kwam een derde roman in vertaling uit: 'Zoeken naar Afrika'. Hoofdpersoon in deze kloekke roman is de jonge leraar klassieke talen uit Kongo, André Leclerc, die ooit als beursstudent naar Frankrijk kwam. Deze

André gaat op zoek naar zijn Franse vader die, vroeger commandant van zijn dorp, nu arts in Nantes is. Het is eind jaren vijftig, de tijd van de Algerijnse onafhankelijkheidsstrijd, de tijd dat politieke discussies, film en jazz de sfeer in de zwarte gemeenschap bepalen. Tijdens zijn zoektocht is het toevallig carnaval in Nantes: 'de twee enige dagen per jaar dat de Baroupeanen een beetje neger worden'. Samen met zijn pleegbroer stort André zich in het uitgaansleven. In het feestgewoel van carnavalszondag vindt een ontmoeting plaats, die André de mogelijkheid om zich openlijk aan zijn vader bekend te maken voorgoed zal ontlenen. Uitstekende roman! **Henri Lopes: Zoeken naar Afrika.** Ambo, Baarn en Novib, Den Haag 1991. 276 blz. f 37,50. (WH)

Gevaarlijke opdracht

Een paar maal eerder reeds was er in deze rubriek aandacht voor Friedrich Dürrenmatt (1921-1990), het laatst in mei jl. voor zijn schitterende roman 'Doorelkanderdal'. Deze herfst bracht De Prom van Zwitserlands 'staatsvijand nr. 1' een vertaling (door Gerrit Bussink) van 'De opdracht' (1986). De ondertitel luidt 'Novelle in vierentwintig zinnen over het observeren van het observeren'. In compact en vlijmscherp proza

gaat 't weer eens over 'alles': van individuele psychologie en filosofie tot wapenwedloop en buitenlandse politiek, van menselijke hartstocht en filmjournalistiek tot Auschwitz en Vietnam, van de manipulaties van geheime diensten tot het zoeken naar de zin van het leven. En dat 'alles' verpakt in een huiveringwekkend verhaal.

De journaliste F. krijgt van psychiater Otto von Lambert de opdracht om een film te maken over zijn vrouw Tina, die bij de Al-Hakim-ruïne in Afrika verkracht en vermoord zou zijn. Geobsedeerd door het observeren van mensen, hun zucht naar avontuur en het waarom daarvan, neemt F. de gevaarlijke uitdaging aan en raakt verzeild in een krankzinnige high tech 'oorlog die nu al tien jaar voortsukkelde en die alleen nog maar dienst deed om de produkten van alle wapenexporterende landen te testen'. Ondanks raadselachtige en angstaanjagende belevenissen maakt F. de film, die echter bij haar terugkeer door de tv-stations wordt afgewezen, terwijl Tina en Otto...

Nou ja, die meesterlijke Dürrenmatts moet je gewoon zelf lezen. **Friedrich Dürrenmatt: De opdracht.** De Prom, Baarn 1991. 106 blz. f 24,90. (FS)

Yuppie-verdriet

'Waarom, waarom, waarom ga je niet mee naar mijn flat?' zuchtte Lisa met een stem die je over een wafelijzer uit kon schenken.'

Van zulke mooie beeldspraken zijn er weer heel wat te vinden in de - vorige maand in vertaling (van Robert Vernooij) verschenen - tweede roman van de Engelse auteur Michael Bracewell, getiteld 'De Crypto-Amnesia Club'. Ook dit boek schreef de toen 30-jarige

Bracewell in '88, evenals zijn hier eerder besproken debuut 'Slopende zaken' over de yuppie-architect Max de Winter. Opnieuw speelt het verhaal in

het modieuze Londense wereldje van lichtelijk contactgestoorde egotrippers, nu met in de hoofdrol manager Merrill, die hopeeloos verliefd is op de femme fatale Lisa. Tegen het einde verzucht Merrill:

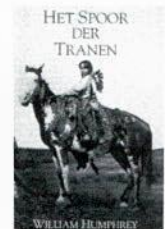
'Het is verbaasd hoe eenzaam je kan zijn middenin een nachtclub. Het helpt als je er de eigenaar van bent. Ik was net begonnen te ontdekken hoe onneembaar ik mijn wijkplaats in de Crypto-Amnesia Club had gemaakt, en ik begon er met andere ogen naar te kijken, probeerde vast te stellen waar hij precies voor stond - als hij al ergens voor stond. Hij stond voor mislukking uiteraard, een heel subtiel soort mislukking dat heel erg op succes leek.'

Ondanks succesvolle zaken zijn toch ongelukkige relaties en emotionele eenzaamheid troef in de door Bracewell beschreven yuppie-levens. Maar voor liefhebbers van superironische en bizarre taalvondsten valt er veel te genieten.

Michael Bracewell: De Crypto-Amnesia Club. In de Knipscheer, Amsterdam 1991. 127 blz. f 25,= (FS)

Dodenmars der Cherokees

Ten tijde van de stichting van de staat Texas - in 1836 door grondleggers als Sam Houston, Davy Crockett en Jim Bowie - speelde zich één van die vele Indiaanse drama's af, die in de (blanke) geschiedenisboekjes nog altijd onderbelicht zijn. Wie zich in het komende herdenkingsjaar - 500 jaar nadat

Columbus voet aan wal zette in Amerika - ook eens wil verdiepen in een schaduwzijde van de Amerikaanse historie, doet er goed aan 'Het spoor der tranen' van William Humphrey te lezen. Het is het aangrijpende verhaal van de eindeloze, afmattende tocht van de laatste Cherokees van Georgia naar Texas, in hitte en kou door onherbergzame landschappen. Van de lange karavans met gezinnen, kinderen en bejaarden, onder militaire begeleiding, lopend en te paard, zou slechts een klein aantal het gedwongen interneringskamp bereiken. Uitputting, pokken, typhus, cholera of een gebroken geest eisten onderweg een zware tol.

Verteller in 'No resting place' (de Amerikaanse titel) is Amos Smith IV, die het verhaal reconstrueerde aan de hand van enerzijds dagboeken en brieven van

de meereizende Schotse dominee Mackenzie, anderzijds uit overlevering van zijn overgrootvader Amos I. Deze laatste was in 1838 amper 15 jaar, zoon van een (eerder vertrokken) arts en meer bekend als Noquisi, Heldere Ster, een blonde, blauwogige Cherokee. Als de karavaanarts sterft neemt Noquisi zijn taak over, van bevallingen tot stervensbegeleiding: 'Vaak zaten ze met zijn tweeën, kind-dokter en dominee, aan een ziekbed, waar de een met gebrekkige middelen streed om levens te redden, waarna de ander, als hij faalde, het overnam om zieltjes te redden.'

De meerdere bekroningen van dit indrukwekkende epos (vertaald door Ineke van Bronswijk) zijn ten volle verdiend.

William Humphrey: Het spoor der tranen. De Prom, Baarn 1991. 219 blz. f 28,50. (FS)

Globe Pockets

De, inmiddels niet meer zo kleine maar nog even fijne, uitgeverij In de Knipscheer vierde 1 november jl. haar vijftiende verjaardag. Dat ging gepaard met een aantal bijzondere activiteiten en nieuwe uitgaven. Zo verscheen o.a. het eerste kwartier **Globe Pockets**. Het begin van een nieuwe reeks kwaliteitspockets, waarin herdrukken, licentie-uitgaven en originelen telkens met vier tegelijk worden uitgebracht. De eerste vier auteurs zijn allen de afgelopen jaren meermalen (meest met ander werk) in deze rubriek besproken. De reeks biedt een mooie gelegenheid voor jonge lezers om op een goedkope manier een bibliotheek(je) op te bouwen van top-auteurs. De eerste vier zijn:

Boeli van Leeuwen: Het teken van Jona (163 blz., 1e dr. 1988). Van Leeuwen (Curaçao 1922) maakt ons, onder meer door zijn meesterlijke schepping van een bizarre 'mensentuin' in de jungle, deelgenoot van zijn visie op het dreigende verval van de wereld. Scherpzinnig, kritisch, gevoelig en vol humor zorgt deze prachtroman voor puur leesgenot.

Albert Helman: Mijn aap lacht (277 blz., 1e dr. 1953). Een grandioze satire op het menselijk bestaan, waarin alles andersom moet worden ver-

staan dan het wordt gezegd. Het is het levensverhaal van een aap, eerst vrij in het oerwoud, dan in gevangenschap van de mens en na zijn ontvluchting en terug-

keer in de jungle verbaast hij zijn soortgenoten met zijn menselijke denkbeelden. Een van de schitterendste boeken uit het enorme oeuvre van Helman (Suriname, 1903).

Astrid Roemer: De wereld heeft gezicht verloren (247 blz.). Zes

novellen geschreven tussen 1975 en 1989, zijn hier samen-gevoegd tot een 'intieme speurtocht langs de kringloop van het bestaan', zoals Surplus het werk van Roemer (Suriname, 1947) kenschetste. Naast de titelnovelle zijn opgenomen: *Waarom zou je huilen, mijn lieve, lieve...*, *De achtentwintigste dag*, *De orde van de dag*, *Het spoor van de jakhals* en *Alles wat gelukkig maakt*. Zielsonderzoek van hoog literair gehalte.

Craig Strete: Hoe Jongen zijn naam verdiende (187 blz.). Van de Cherokee-Indiaan Strete (Fort Wayne, 1950) kwamen

sinds 1976 al tien boeken in Nederland uit, de meeste vertaald door Jos Knipscheer. De vijf lange verhalen 'voor alle leeftijden' die nu zijn gebundeld zijn prachtig geschreven, soms ontroerend (het titelverhaal en *Grootvaders reisdoel*), soms hilarisch (*Oom Coyote en de bizonpizza*), soms fantastisch (*Kleine Raaf en de Noordenwind-Reus*), en soms psychologisch spannend (*Met de pijn die het liefheeft en haat*). Superieure klasse!

Globe Pockets. In de Knipscheer, Amsterdam 1991. f 15 per stuk. (FS)

Afrikaanse literatuur

Al jaren wordt in deze rubriek veelvuldig aandacht besteed (door Wim Heij) aan Afrikaanse letterkunde. Daarom maken we voor belangstellenden melding van een recent AO-boekje over **Literatuur uit Afrika** (nr. 2388), geschreven door prof. dr. Mineke Schipper. Bondig en helder – hét kenmerk van de Actuele Onderwerpen-reeks – wordt een overzicht gegeven van de mondelinge literatuurtraditie (poezie en proza) en van de literaire prestaties van moderne Frans-, Portugees- en Engelstalige Afrikaanse auteurs.

Dat Afrika een minstens even rijke verscheidenheid aan cultuurgeschiedenis en literatuur bezit als Europa wordt hier goed duidelijk gemaakt.

Nog een aardig AO-boekje (Ze verschijnen wekelijks in een omvang van ca. 20 blz en zijn ruim geïllustreerd) is ook nr. 2390 over 'Verzamelen', waarin Janneke van der Veer van alles vertelt over het wat, hoe en waarom van die door zeer veel mensen beoefende hobby van het aanleggen van een verzameling.

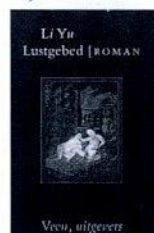
De boekjes zijn te bestellen door overmaking van f 3,50 (incl. verzendkosten) op giro 287934 van Stichting IVIO te Lelystad o.v.v. het gewenste nummer. Bij een jaarabonnement (f 81,=) kosten ze nog geen f 1,60 per stuk. Een origineel geschenk in deze kadomaand. (FS)

Hoogstandje

Laat ik maar meteen zeggen wie de roman 'Lustgebed' van de Chinese schrijver, essayist, ontwerper en uitvinder Li Yu (1610-1680) zeker niet ongelezen mogen laten.

Vanzelfsprekend zij die van literaire erotica houden. Dan degenen die houden van een goed construeerde roman van een letterkundig en filosofisch geschoolde auteur, die iets te vertellen heeft over 'de' mens in zijn/haar eigentijdse maatschappij (hier het 17e eeuwse China). Maar vooral ook zij die subtiële

humor en een (zelf-)spottende betoogtrant weten te waarderen, binnen een (quasi-)moralistisch verhaal dat tegelijk af en toe de strenge moraal van Confucius op de hak neemt.

Hoofdpersoon is de student Vesperus, die zich – alvorens in te treden in een Zenboeddhistisch klooster – stort in een losbandig leven als slaapkamerheld en sekskampioen, waardoor hij de 'wijsheid van het lustgebed' bereikt. Het zijn echter niet alleen de vele komische en tragische gebeurtenissen, die deze verrassend modern aandoende satire tot een leesplekervaring verheffen boven eerdere en latere 'toppers' als de Decamarone, Casanova, De Sade, Lawrence, Miller, Nin e.a. Het zijn de constructie, de literaire opbouw naar de plot(s), de erudiete literatuurverwijzingen en bovenal de humor die deze roman zo uniek maken.

Volgens traditioneel Chinees kenmerk begint elk hoofdstuk met een opschrift over de inhoud ervan, waarna een gedicht of lied volgt over het onderwerp. Aan het einde worden wat evaluerende opmerkingen gemaakt, die tevens vooruitlopen op het vervolg van het verhaal. Bovendien wordt elk hoofdstuk afgesloten met een 'kritiek' m.b.t. de moraal van de verhandeling en de gebruikte literaire techniek, vaak dorkomisch vanwege Li Yu's ijdelheid en zelfspot. Bijv. de slotzin van de 'kritiek' na hoofdstuk 13: 'De denkwijze en de fantasie die aan Lustgebed ten grondslag liggen verdienen eveneens in de hoogste mate ingenieus te worden genoemd!'

Graag zou ik veel meer citeren, bijv. ook van die vele kostelijke spreekwoorden in het boek, doch de ruimte staat het niet toe. Een literair hoogstandje om de donkere winteravonden plezierig mee door te komen.

Li Yu: Lustgebed. Veen, Amsterdam 1991. 275 blz. f 39,90. (FS)

Wim Heij, Frank Spoelstra, Wessel Visser

bezuinigen op defensie?

